Kurz praktické elektroniky

Katedra měření, ČVUT–FEL, Praha 29. 8.–2. 9. 2022
5. 9.–9. 9. 2022

prof. Ing. Jan Holub, Ph.D.
vedoucí katedry měření

doc. Ing. Jan Fischer, CSc.
prezentující

Tento materiál je určen pouze pro studenty ČVUT–FEL, účastníky kurzu praktické elektroniky, organizovaného Katedrou měření, ČVUT–FEL v Praze v září 2022

29. 8. - 2. 9. 2022 1. turnus studenti KyR + BIO

5. 9. - 9. 9. 2022 2. turnus studenti KyR + EK

nesmí být zveřejněn jinou formou ani na jiných www stránkách.

Zahájení kurzu, představení Katedry měření

Kurz praktické elektroniky pro nastupující studenty bakal. studia

Pro studenty programu KyR – Kybernetika a Robotika. Organizuje Katedra měření ČVUT-FEL, meas.fel.cvut.cz

Orientace katedry – elektrická měření, elektronika, počítačové měřicí systémy, přístrojová elektronika, automobilní elektronika, magnetické senzory a měření, diagnostika, letecké informační systémy, inteligentní budovy, distribuované syst., vestavné mikroproc. syst., videometrie a obrazové senzory

Kat. měření – výuka v oblasti el. měření – pro bak. stud. celé FEL

Výuka pro studenty KyR (bak. studium):

Senzory a měření KyR 2. ročník, Obvodové techniky, Vestavné systémy, Laboratoře z průmyslové elektroniky a senzorů, Roboti (společně s kat. řízení a kat. kybernetiky).

Výuka v oblasti **mikroprocesorové techniky** pro programy **KyR a OI.**

Náplň a cíle kurzu

- **Seznámit** studenty z gymnázií rámcově se **základy elektroniky, elektr. obvodů, fotoel. senzorů,** jejich **realizací a měření** na nich
- **Seznámit s měřicími přístroji –** multimetr a digitální osciloskop
- **Vytvořit laboratorní přístroj „*F0–Lab*“** s mikroprocesorem STM32F042F6P6 realizujícím (ve zjednodušené formě) **funkce impulsního generátoru, voltmetru** a **osciloskopu**
- Ukázat možnost tvorby vlastních **programů pro mikroprocesory s jádrem ARM Cortex M,** konkrétně **STM32F042F6P6** s využitím ***on-line* vývojovým prostředím „mbed“**
- **Přiblížit** problematiku **elektroniky** a snížit „obavy“ z prak. práce
- **Poskytnout** úspěšným absolventům kurzu realizovaný **přístroj „*F0–Lab*“** pro další **domácí přípravu a experimenty** v oblasti elektroniky, senzorů a měřicí techniky při studiu na ČVUT–FEL

KPE2022 pro studenty programu BIO – 1. turnus

Kurz praktické elektroniky pro nastupující studenty bakalářského studia programu Lékařská elektronika a bioinformatika, garant stud. programu: prof. Ing. Roman Čmejla, CSc., Katedra teorie obvodů

Garant kurzu pro BIO: Ing. Petr Ježdík, Ph.D.

Laboratoře: Ing. Petr Ježdík, Ph.D.

KPE2022 pro studenty programu KyR- 1. turnus

Kurz praktické elektroniky pro nastupující studenty bakalářského studia programu Kybernetika a robotika.

Organizuje: Katedra měření

Přednášky: doc. Ing. Jan Fischer, CSc., kat. měření

Laboratoře: Ing. Tomáš Drábek, kat. měření

doc. Ing. Jiří Novák, Ph.D.

+ v úterý Ing. Vojtěch Petrucha, Ph.D.

Lektoři v lab.: Lukáš Nejezchleb (KyR po 2. roč.)
Jan Hřebec (KyR po 2. roč.)
David Čapek (KyR po 2. roč.)

KPE2022 pro studenty programu KyR- 2. turnus

Kurz praktické elektroniky pro nastupující studenty bakalářského studia programu Kybernetika a robotika,

Organizuje: Katedra měření

Přednášky: doc. Ing. Jan Fischer, CSc., kat. měření

Laboratoře: Ing. Tomáš Drábek, kat. měření

Ing. Vojtěch Petrucha, Ph.D., kat. měření

Ing. Radek Sedláček, Ph.D. kat. měření

Lektoři v lab.: . Lukáš Nejezchleb (KyR po 2. roč.)

Jan Hřebec (KyR po 2. roč.)

David Čapek (KyR po 2. roč.)

KPE2022 pro studenty programu EK – 2. turnus

Kurz praktické elektroniky pro nastupující studenty bakalářského studia programu
EK – Elektronika a komunikace

garant pro studenty EK:
Ing. Vladimír Janíček, Ph.D, kat. mikroelektroniky

Laboratoře:
Ing. Vladimír Janíček, Ph.D, kat. mikroelektroniky
Ing. Lubor Jirásek, CSc.

Místnosti - přednášky

Po. 29.08. v učebně T2:D3-309

Út. 30.08. v učebně T2:D3-309

St. 31.08. v učebně T2:C3-132

Čt. 01.09. v učebně T2:D3-309

Pá. 02.09. v učebně T2:C3-132

ve 2. turnusu:

Po. 05.09. v učebně T2:C3-132

Út. 06.09. v učebně T2:C3-132

St. 07.09. v učebně T2:C3-135

Čt. 08.09. v učebně T2:D3-309

Pá. 09.09. v učebně T2:D3-309

Laboratoře:

T2:A4 - 402 – laboratoř pro program KyR

T2:A3 - 412 – laboratoř pro program KyR

T2: A3- 413 – laboratoř pro program BIO

T2: C3 - S143 – laboratoř pro program EK

Harmonogram T1 od 29. 8. do 2. 9. 2022

Místnosti: přednášky po. – pá. Dle rozpisu
A4–402 prakt. cvičení KyR
A3–412 prakt. cvičení KyR
A3–413 prakt. cvičení BIO

Začátek dopoledne **v 9.00 – vždy v přednáškové** místnosti
odpoledne **v 13.00 – vždy v přednáškové** místnosti

BIO společné přednášky s KyR pouze pondělí, úterý, středa

Termín: pondělí, úterý 9.00 – 12.00 a 13.00 – 17.00
středa, čtvrtek 9.00 – 12.00 a 13.00 – 16.00
středa 17.00 KyR, BIO) společná večeře
pátek 9.00 – 12.00 a 13.00 – 14.30

Pátek 13.30 Slavnostní zakončení, absolventi kurzu – předání

- **certifikátu** k absolvovanému kurzu
- **realizovaného přístroje F0–Lab**

Fotografování – společný snímek účastníků a vyučujících

Harmonogram T1 od 5. 8. do 9. 9. 2022

Místnosti: přednášky po. – pá. Dle rozpisu
A4–402 prakt. cvičení KyR
A3–412 prakt. cvičení KyR
C3–143 prakt. cvičení EK

Začátek dopoledne **v 9.00 – vždy v přednáškové** místnosti
odpoledne **v 13.00 – vždy v přednáškové** místnosti

BIO společné přednášky s KyR pouze pondělí, úterý, středa

Termín: pondělí, úterý 9.00 – 12.00 a 13.00 – 17.00
středa, čtvrtek 9.00 – 12.00 a 13.00 – 16.00
středa 17.00 KyR, EK) společná večeře, resraurace Masarykova kolej
pátek 9.00 – 12.00 a 13.00 – 14.30

Pátek 13.30 Slavnostní zakončení, absolventi kurzu – předání

- **certifikátu** k absolvovanému kurzu
- **realizovaného přístroje F0–Lab**

Fotografování – společný snímek účastníků a vyučujících

Forma kurzu

Ráno – v přednáškové místnosti v 9.00, společná část (1–2 hod.) **teoretický výklad, vysvětlení práce na daný den, práce a experimenty v laboratořích**

Dopoledne – rozdělení na skupiny – práce v lab.

Odpoledne – 13.00 hod dotazy k předchozí látce a experimentům**, kratší výklad a vysvětlení práce na odpoledne** v přednáškové **míst.,** přesun do laboratoří**, práce v laboratořích, experimenty**

V případě nejasnosti z laboratoří – nachystat si dotazy pro společný výklad – bude to zajímat i ostatní, v zasedací místnosti – lepší možnost výkladu, nebojte se ptát.

Doporučení – dělat si **do sešitu samostatně písemné poznámky k výkladu,** odpoledne po kurzu – **prohlédnout si své poznámky,** dostudovat.

Výuka bude **podobným stylem, jako probíhá výuka na ČVUT–FEL, rychlejší než na střední škole.**

ČVUT FEL – výběrová a náročná škola, předpokládá **se zájem i samostatné studium.**

Úroveň kurzu

Kurz je sice koncipován **pro začátečníky, ale seznámí i s vybranými věcmi,** odpovídajícími **magisterskému studiu –** případně i širší **problematikou praktické elektroniky,** se kterou se v plánu povinného studia student třeba ani nesetká.

(Řada studentů – absolventů FEL třeba nikdy nepájela, ani nezapojovala elektronické obvody z jednotlivých součástek)

Předpokládá se **zájem,** samostatné pořízení **poznámek z přednášek,** zpracování **poznámek z laboratoří**.

Příprava na vysokoškolský způsob studia**.**

Zeptat se při přednášce, **pokud se nerozumí** výkladu.

Celková náplň – 1

Zopakování fyzikálních základů z oblasti elektřiny

Experimenty pro ověření základů elektroniky

Použití číslicového multimetru, měření napětí, proudu, odporu

Použití číslicového **osciloskopu**

Pasivní prvky **rezistory,** (barev. značení), odpor. **trimry**, kondenzátory

Realizace základních obvodů na nepájivém kontaktním poli (dále jen „*pole*“) obvod s **LED** (*Light Emitting Diode*) a rezistorem

Výklad základů obvodů a elektroniky

Elektrický **obvod, měření napětí, proudu a odporu,**
Odporový **dělič napětí,** měření na děliči, použití odporového trimru
Zatížený odporový **dělič** napětí**, Theveninův teorém**
V-A charakteristika LED (Volt-Ampérová)

Celková náplň – 2

Stabilizátor (regulátor) **napětí +3,3 V,** jeho funkce a zapojení na poli

Mikrořadič (mikroprocesor) **STM32F042 struktura, funkce a jeho využití pro realizaci přístroje – voltmetr s STM32F042**

Mezní napětí STM32F042, ochrana před zničením

Realizace laboratorního přístroje F0–Lab s mikrořadičem (microcontroller) **STM32F042F6P6 s jádrem ARM Cortex – M0,** (ve výkladu bude používáno pro zjednodušení označení **procesor,** nebo konkrétně STM32F042, případně i jen „F042“)
Oživení modulu s procesorem – blikání LED

Připojení procesoru na PC prostřednictvím rozhraní **USB**

Přístroj F0–Lab, funkce,

PWM – blikání LED, změna střídy a frekvence

F0–Lab Voltmetr, měření odporů

F0–Lab Voltmetr, záznam děje, přechodový děj, RC obvod, exponenciála

F0–Lab funkce osciloskopu, přechodový děj, funkce kurzor

Celková náplň – 2

Připojení procesoru na PC prostřednictvím rozhraní **USB**

Použití PC pro **nahrání programu** do mikrořadiče **STM32F042** (download) prostřednictvím **rozhraní USB**

Oživení BOOT Loader a DfuSE, nahrávání firmware do procesoru

(instalace na vlastní počítače)

Funkce F0–Lab podle varianty firmware

- Tříkanálový **voltmetr +** tříkanálový **osciloskop +** Impulsní **generátor** (PWM) – toto budeme používat
- **Dvoukanál.** osciloskop (dlouhý záznam) **+** Impulsní **gener.** (PWM)

F0–Lab* s aktivovanou funkcí** voltmetru, osciloskopu nebo generátoru se **dále v textu označují jako *Voltmetr*, *Osciloskop*, *Generátor

Pozn.: Použití samostatného přístroje **„Číslicový multimetr“,** se pro odlišení **označuje jako „*Multimetr*“**

Celková náplň – 2 použití F0–Lab

Řízení jasu LED pomocí PWM a impulsního řízení proudu LED,

Osciloskop v F0–Lab

Impulsní signál, odezva RC článku, exponenciála, určení časové konstanty z průběhu

Celková náplň – 3

Bipolární **tranzistor NPN,** vlastnosti a použití pro zesílení proudu
proudový zesilovací činitel, experimentální **určení zesilovacího činitele** tranzistoru

Unipolární **tranzistor MOSFET** s kanálem **N**

Příklady jednoduchých senzorů (snímačů) a jejich realizace
Senzor úhlu a polohy s potenciometrem
Senzor odporu kůže („detektor lži“)
Senzor dotyku
Senzor teploty s diodou s PN přechodem

Fototranzistor – senzor osvětlení
Bezdotykový senzor **polohy** s fototranzistorem – **optická závora**
Snímač rychlosti pohybu s optickou závorou a osciloskopem

Celková náplň – 3 programování STM32F042

Informace o *On-line IDE* (vývojovém prostředí) mbed firmy **ARM**

www.mbed.org viz též heslo: **„*Rapid prototyping*“**

Příklad programování STM32F042 v C++ s využitím ***On line IDE*** (vývojovém prostředí) **mbed**

Pro **tvorbu programu v C/C++** pro **mikrořadič STM32F042**, možnost samostatné domácí práce později s vlastním přístrojem – není náplní kurzu, nebo v klubu **ETC** na FEL.

K dispozici jsou **vzorové programy** pro blikání LED,..

Celková náplň – 4

Impulsní signál, střední hodnota signálu

Integrační článek RC jako dolnopropustný filtr

Odezva RC článku v závislosti na frekvenci budicího impulsního signálu

RC článek jako **filtr střední hodnoty**

Tranzistor jako **zesilovač,** emitorový **sledovač**

Použití **PWM** pro **generování stejnosměrného napětí**

Integrovaný obvod **– operační zesilovač,** ideální operační zesilovač

Operační zesilovač LM324, příp. LM358, MCP6002

Záporná zpětná vazba, zapojení operačního zesilovače se zápornou zpětnou, další zapojení s operačním zesilovačem

Zpětnovazební **regulace** výstupního napětí

Zdroj proudu s operačním zesilovačem, proudové řízení LED

Celková náplň – 5

Dokončení úloh, generátor zvuku - Buzzer

Programování STM32F042 pomocí on line IDE mbed.

Generátor melodie, různé formy blikání,

13:00 Úklid, „dočištění“ kitu na slavnostní předání

Vyhodnocení kurzu, vyplnění ankety a hodnocení kurzu, diskuse

13:30 Zakončení kurzu v 309, **předání diplomů**

Informace a další materiály na stránkách

EMBEDDED.FEL.CVUT.CZ . .. materiály pro výuku,…praktická elektronika

https://embedded.fel.cvut.cz / kurzy/ elektronika/ elektronika2022/ materialy

Bezpečnost práce, pravidla práce v laboratoři

Manipulovat pouze s určenými zařízeními

Nemanipulovat s připojením síťových napájecích rozvodů 230 V případné připojování vlastních notebooků – podle pokynů dozoru

Bezpečnostní tlačítko pro vypnutí, v případě zasažení el. proudem, vypnutí rozvodu stiskem bezpečnostního tlačítka, kdokoliv ze studentů

Zapínání rozvodů – pouze vyučující

Postup při neznatelném dýchání – uvolnění dýchacích cest, zaklonění hlavy, zahájení resuscitace. Defibrilátor (přístroj pro **„nahození“** běhu srdce **po jeho zástavě) – umístěn vpravo od vchodu na FEL naproti vrátnici**

Místo pro ohlášení požáru – na vrátnici

Hasicí přístroj – umístění

Bezpečnost práce, pravidla práce v laboratoři

Tašky a břemena odložit (např. pod stůl, nebo na jiné určené místo) **tak, aby nehrozilo zakopnutí. Nehoupat se na židlích, dohlížet na své věci**

Pozor při procházení laboratoři mezi židlemi

Pokud možno **sedět na stejném místě po dobu kurzu**

Věnovat se určené práci, neohrozit sebe ani ostatní

Okamžitě hlásit vyučujícímu problémy s bezpečností práce

Při nejasnostech se vždy neprodleně zeptat

Při štípání drátu kleštěmi – stínit rukou konec drátu tak, aby případně nemohl odletět mimo pracovní prostor

Chránit oči, nemít oči blízko manipulovat s nářadím a dráty pouze v dané pracovní oblasti, práce se šroubovákem

Při práci s nářadím se věnovat výhradně této činnosti a neotáčet se kolem

Dbát, aby při štípání kusy drátu a izolace nezapadly do klávesnic

Covid-19 opatření, místo, hygiena práce, + výklad

Bezpečnost při pájení - BIO

Při pájení – věnovat se plně činnosti, nemanipulovat pájkou mimo pracovní prostor pájení, pozor – nebezpečí vlastního popálení nebo poškození síťového přívodu pájkou.

Nezvedat pájedlo nad pracovní oblast, zásadně negestikulovat s pájedlem v ruce, držet pájedlo vždy v bezpečné vzdálenosti od očí.

Pájku odkládat pouze do určeného držáku.

Držet pájedlo (a dotýkat se jí) pouze za určené držadlo, nedotýkat se kovových částí pájedla.

Pozor na nebezpečí znečistění rukou a oděvu tavidlem nebo cínem

Potvrzení seznámení se zásadami bezpečnosti práce v laboratořích – podepsat formulář.

Literatura

Literatura pro základy obvodů a elektroniku

Vobecký, Záhlava: Elektronika, součástky a obvody, principy a příklady

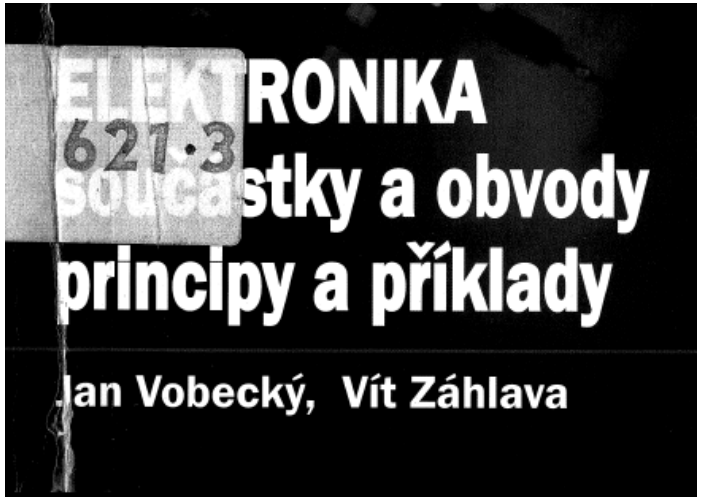

Základy, opakování fyziky

Veličiny a jednotky

Napětí, **označení**	**U**	**jednotka**	**V – volt**
Proud,	**I**		**A – ampér**
Odpor	**R**		**Ω – Ohm**
Vodivost	**G**		**S – Siemens**
Kapacita	**C**		**F – Farad**
Indukčnost	**L**		**H – Henry**

$$G = \frac{1}{R}$$

Pozn. V anglosaské lit. se napětí označuje jako ***V (voltage)***

Známe a umíme použít Ohmův zákon

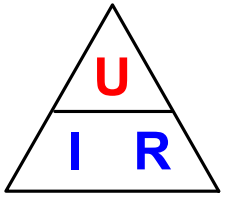

$$U = R \cdot I \qquad R = \frac{U}{I} \qquad I = \frac{U}{R}$$

Kirchhofovy zákony

$$\sum I_n = 0$$

První (1.) Kirchhofův zákon

Součet proudů v kterémkoliv uzlu je roven nule

(součet proudů do uzlu vtékajících je roven součtu proudů z uzlu vytékajících)

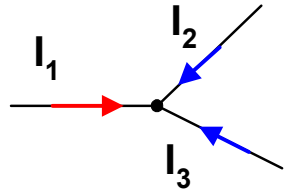

$$I_1 + I_2 + I_3 = 0 \qquad -I_1 = I_2 + I_3$$

Pozn. Jak tomu rozumět, že součet je nula?

*Např. proud **vtékající do uzlu** – **kladná hodnota**,*

*proud ve skutečnosti z uzlu vytékající - **záporná hodnota**.*

*Analogie: vyrovnaný finanční rozpočet, **příjmy** **+** **výdaje** **= 0**,*

***výdaj** se může chápat jako záporný příjem*

*Pokud by se proudy označily pouze s **kladnými** hodnotami, musela být dopředu jasná orientace proudu, což při výpočtu není.*

Analogie: Množství vody, které do bytu vodovodem přiteče, zase odpadními potrubími odteče (+ přítok, - odtok).

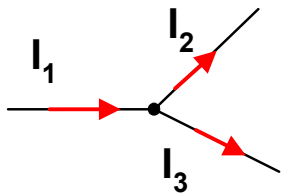

Kirchhofovy zákony

Druhý (2.) Kirchhofův zákon

Součet napětí v kterékoliv uzavřené smyčce je roven nule

*Napětí musí být **orientována** v jednom směru*
*- ve **směru smyčky***

$$\boxed{\sum U_n = 0}$$

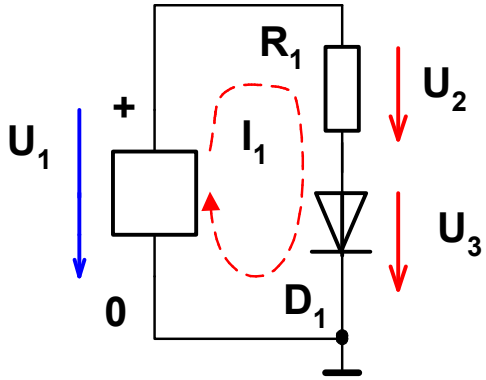

*Pozn.: Na obr. má napětí **U_1** **opačnou** orientaci, než je orientace smyčky,*

*proto se **U_1** musí v součtu uvažovat s opačným znaménkem, pak platí očekávaný vztah*

$$-U_1 + U_2 + U_3 = 0$$

$$\boxed{U_1 = U_2 + U_3}$$

*Analogie: Chůze po schodištích v budově okruhem nazpět do výchozího bodu. Kolik schodů vystoupáme **nahoru**, tolik zase musíme sejít zase **dolů**. Suma = 0 (schody nahoru **kladné** hodnoty, dolů – **záporné**)*

Prvky - rezistor

Rezistor (často označovaný jako **odpor**)

Při výkladu je vhodnější označovat jako ***rezistor* – prvek**, součástka, rezistor má odpor – ***odpor* – fyzikální vlastnost**, rezistor má odpor

(s tím bývá problém, i my to nechtěně zaměňujeme)

Odpor v Ohmech. značka Ω

3300 Ohmů označení v elektrotechnice **zkráceně ve schématu 3k3, 1200000 Ω – 1M2, 4,7 Ω označení 4R7**

k – kilo 10^3, M mega 10^6, R jednotky Ohmů

(**k** jako **1000**), podobně **1200 000 = 12×10^6 =** označ. ve schématu **1M2**

Pozor na označení na SMD součástkách:

4700 Ω = 47×10^2 označení na součástce 472,

(to znamená 4700 Ohmů a ne 470, jak by se zdálo) **podobně**

1 000 000 Ω = 10×10^5, označení 105 znamená **10×10^5**

stejně značení hodnoty odporu barevným proužkovým kódem xyz

Řady hodnot odporů rezistorů

Rezistory se vyrábějí v definovaných řadách

$$q = \sqrt[p]{10}$$

Hodnoty odporů tvoří **geometrickou řadu s kvocientem *q***
se **zaokrouhlením** hodnot na **dvě (E6, E12),** případně **tři (E24, E48)** platná **místa. Řady** jsou označeny **E6, E12, E24, E49, E96**

Číslo *p* značí, kolik **hodnot je v dekádě E6 - je 6 hodnot,….**

Řady hodnot odporů rezistorů

Úprava hodnot tak, že všechny členy nižší řady jsou i ve vyšší řadě se zaokrouhlením na stejný počet číslic.

Řada E6 je 6 hodnot v dekádě, q = 1,467799…, tedy čtvrtý člen v řadě E6 následující po hodnotě 1 je 4,7
(zaokrouhleno a upraveno z 4,61)

$$k_R = (q)^R = \left(\sqrt[6]{10}\right)^4 = 4{,}641$$

Řady jmenovitých hodnot — *Rated value series*

E6	1,0	1,5	2,2	3,3	4,7	6,8											
E12	1,0	1,2	1,5	1,8	2,2	2,7	3,3	3,9	4,7	5,6	6,8	8,2					
E24	1,0	1,1	1,2	1,3	1,5	1,6	1,8	2,0	2,2	2,4	2,7	3,0	3,3	3,6	3,9	4,3	4,7
	5,1	5,6	6,2	6,8	7,5	8,2	9,1										
E48	100	105	110	115	121	127	133	140	147	154	162	169	178	187	196	205	215
	226	237	249	261	274	287	301	316	332	348	365	383	404	422	442	464	487
	511	536	562	590	619	649	681	715	750	787	825	866	909	953			
E96	100	102	105	107	110	113	115	118	121	124	127	130	133	137	140	143	147
	150	154	158	162	165	169	174	178	182	187	191	196	200	205	210	215	221
	226	232	237	243	249	255	261	267	274	280	287	294	301	309	316	324	332
	340	348	357	365	374	383	392	402	412	422	432	442	453	464	475	487	499
	511	523	536	549	562	576	590	604	619	634	649	665	681	698	715	732	750
	768	787	806	825	845	866	887	909	931	953	976						

http://www.soucastky.chytrak.cz/Odpory/R%20-%20Uhlikove.html

Barevný kód značení odporu rezistorů

Barevné značení velikosti **odporu standardních rezistorů s drátovými vývody**

430 kOhmů = 43×10^4

označení 434

Tolerance výroby, značena na konci samostat. proužkem

Barevný kód — *Color code*

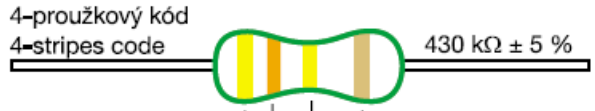

Barva Color	1. proužek 1. stripe	2. proužek 2. stripe	3. proužek 3. stripe	násobitel ratio	tolerance tolerance
černá - black	0	0	0	1	
hnědá - brown	1	1	1	10	± 1,00 % (F)
červená - red	2	2	2	10^2	± 2,00 % (G)
oranžová - orange	3	3	3	10^3	
žlutá - yellow	4	4	4	10^4	
zelená - green	5	5	5	10^5	± 0,5 % (D)
modrá - blue	6	6	6	10^6	± 0,25 % (C)
fialová - violett	7	7	7	10^7	± 0,10% (B)
šedá - grey	8	8	8	10^8	± 0,05 % (A)
bílá - white	9	9	9	10^9	
zlatá - gold	-	-	-	10^{-1}	± 5,00 % (J)
stříbrná - silver	-	-	-	10^{-2}	± 10,00 % (K)

Pokud jsou **smíchané rezistory o různých hodnotách odporu** – nespoléhat na čtení, ale raději **zkontrolovat Ohmetrem,**

Dle: http://www.soucastky.chytrak.cz/Odpory/R%20-%20Uhlikove.html

Rezistory použité v úlohách

Použité **rezistory „modré“, (**resp. modrý podklad**) jsou metalické.**
Odporová vrstva je na bázi **kovu,** teplot. závislost **50 ppm/^{o}C**
(**1 ppm = 1. 10^{-6}**)

Tolerance je 1 %, výkonová **zatížitelnost** max. **0,6 W.**

Hodnota (řada E48) **je označena pomocí 5 proužků**, např.
Hnědá, černá, černá, rudá, hnědá 1, 0, 0, 2, 1

100 × 10^{2} = 10 000 = 10 k → **k** značí **kilo – 1000, Kiloohm**

Rezistory „žluté“ – uhlíkové (přesněji uhlové)**, tolerance do 5%,** (typická odchylka cca 1 až 2 %). Menší stabilita, nám to pro experimenty postačuje Výkon. zatížitelnost **0,25 W,** značení hodnoty **- 4 proužky**

2k2, tolerance 5 %, používáme v experimentu, ochrana vstupu ADC

2,	**2,**	**2 ,**	**5**
rudá,	**rudá,**	**rudá,**	**zlatá**

větší tolerance (nižší přesnost)

Použité rezistory: **metalické 470, 10 K**, použít jako přesné měřicí
uhlíkové 470, 2k2, 22 k, 51k, 1 M,…podle potřeby

Rezistory v sadě

V sadě součástek pro KPE 2022 je větší množství rezistorů

Uhlíkové rezistory – žlutá bava podkladu, tolerance 5%

470 R	10 ks	(470 R značí 470 Ohmů
2k2	5 ks	dobře se rozezná 3x červ. a 1x zlatý proužek
10 k	10 ks	
68 k	5 ks	
330 k	2 ks	

Metalizovaný rezistor 10k 2 ks (modrý) toler. 1 %, 5 proužků

470 R	**(471)**	**žlutá, fialová, hnědá, zlatá**
2k2	(222)	**červená, červená, červená, zlatá**
10 k	(103)	**hnědá, černá, oranžová, zlatá**
68 k	**(683)**	**modrá, šedivá, oranžová, zlatá**
330 k	**(334)**	**oranžová, oranžová, žlutá, zlatá**
1 M	**(105)**	**hnědá, černá, zelená, zlatá**

Pomůcka - „oslí můstek“, barvy za dne, svit slunce

0 černá – je tma (začínáme od nuly)

1 hnědá – není již úplně tma

2 červená – slunko vychází

3 oranžová – slunko je výše

4 žlutá – slunko je nad hlavou

5 zelená – podívám se dolů – tráva

6 modrá – podívám se nahoru – je jasná modrá obloha

7 fialová - něco se děje s mraky

8 šedivá – již se zatáhlo

9 bílá - to je nakonec všechno dohromady (složení barev) **(a musím si to pamatovat)**

Barva Color	1. proužek 1. stripe
černá - black	0
hnědá - brown	1
červená - red	2
oranžová - orange	3
žlutá - yellow	4
zelená - green	5
modrá - blue	6
fialová - violett	7
šedá - grey	8
bílá - white	9
zlatá - gold	-
stříbrná - silver	-

*Toto je **naše letošní původní** řešení pomůcky (z nouze) pro zapamatování barevného kódu; není to zcela korektní, ale lepší nemáme. Uvítáme i lepší pomůcku.*

Rezistory – poznámky

Při dalších experimentech se může vyskytnout **potřeba rezistoru s odporem o jiné hodnotě.** Lze řešit použitím **potenciometrického trimru jako rezistoru s nastavitelným odporem** (vysvětlení dále**).** Měřit odpor multimetrem a nastavit potřebnou hodnotu.

K dispozici jsou trimry o odporu 5k

Pro zájemce, je možno si **změřit přesnou hodnotu odporu některého metalizovaného rezistoru (470, 10 k,..,** případně další metalické věnujeme**) přesným laboratorním multimetrem HP34401**

Takové rezistory lze pak mít **jako „*etalon*“ pro kontrolu vlastního multimetru**

Paralelní a sériové řazení rezistorů

Sériovým řazením roste odpor celkové kombinace **R_s**

$$R_s = R_1 + R_2 + R_3 + \ldots$$

Paralelním řazení klesá odpor celkové kombinace **R_s,**
roste vodivost, pro zapamatování
jednodušší – **sčítají se vodivosti G**
(vodivost G = 1/R v jednotkách Siemens**)**

$$G_P = G_1 + G_2 + G_3 + \ldots$$

$$\frac{1}{R_p} = \frac{1}{R_1} + \frac{1}{R_2} + \frac{1}{R_3} + \ldots..$$

Pro dva odpory lze upravit na

$$R_p = \frac{R_1 \cdot R_2}{R_1 + R_2}$$

Využití paralel. a sériového řazení dvou rezistorů

Sériové řazení - pro zvýšení odporu, získání hodnoty, která není právě k dispozici

např. je k dispozici 10 k, potřebujeme **20 k**,

volba 10 k + 10 k = 20 k

$$R_s = R_1 + R_2$$

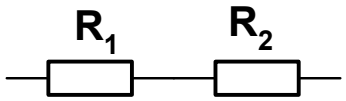

Paralelní řazení – pro snížení odporu

Např. **10 k a 10 k na R_P= 5 k**

Využití např. pro získání **„mírně“ nižší hodnoty,**

Např. je třeba R_P= **9k1**, ale je k dispozici jen R_1= **10 k,** určím velikost odporu R_2**.**

$$R_p = \frac{R_1 \cdot R_2}{R_1 + R_2}$$

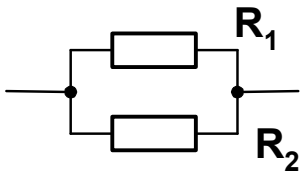

$$R_2 = \frac{R_1 \cdot R_p}{R_1 - R_p} = \frac{10 \cdot 9{,}1}{10 - 9{,}1} = 101{,}1$$

Potřeboval bych **101,1 k** , mám ale 100 k. Paralelní kombinací **R_2 = 100 k a 10 k** se získá **9k09,** což se liší jen o **0,1 % od žádané** hodnoty **9k1.**

Kondenzátor

Kondenzátor (kapacitor), prvek mající kapacitu

Kapacita **–** schopnost **pojmout elektrický náboj při** daném **napětí,** udává se ve **F –** ***Faradech*** (velká hodnota)

$$C = \frac{Q}{U}$$

prakticky – ***pikofarady, nanofarady, mikrofarady***

$$Q = I \cdot t \qquad I = \frac{Q}{t}$$

Náboj v C – ***Coulombech***

(Analogie kondenzátoru – sud na vodu, ***kapacita*** *– plocha průřezu sudu,* ***napětí*** *– výška hladiny,* ***náboj*** *– množství vody,* ***proud*** *– velikost proudu vody l/s)*

C = $\varepsilon \cdot$ **S/d =** $\varepsilon_0 \cdot \varepsilon_r$ **S/ d** kap. deskového kond.

Kapacita **paralelně řazených** kondenzátorů

$$C_p = C_1 + C_2 + C_3 +$$

(paralelním řazením kapacita roste)

Sériovým řazením kond. celk. kap. klesá

(cíleně se sériové řazení kond. nevyužívá)

$$\frac{1}{C_s} = \frac{1}{C_1} + \frac{1}{C_2} + \frac{1}{C_3} +$$

Kondenzátor, druhy

Svitkové kond. izolač. vrstva (polyester, polypropylen) je opatřena **po obou stranách vodivou vrstvou.** Svinuto do válcové formy**, příp.** nařezáno do vrstev v kostce, **nezáleží na polaritě**

Keramické kondenzátory, nezáleží na polaritě zapojení, kapacity od jednotek pikofaradů do stovek nanofaradů

Způsoby **označení – hodnota v pikofaradech 820 = 820 pF, v nanofaradech 15 n = 15 nF = 15 000 pF = 15 × 10^{-9} F,**

nebo 821 = 82 × 10^{1} (pF)

Elektrolytické kondenzátory (zkráceně „***elyt***“)

Velké kapacity, obvykle kapacity v mikrofaradech **1μF = 1×10^{-6} F až milifaradech F 1×10^{-3} F ,** zásadně je nutno **respektovat polaritu, Pro experimenty** použijeme elyty **22 uF, příp. 47 uF,** 470 uF

Při *přepólování*- elektrolyt. kon. – protéká proud – zvyšování proudu, až – zkrat napájecího zdroje, chybná situace, možná až exploze elek. kondenzátoru může dojít k destrukci, pozor – bezpečnost při zdroji s velký zkratovým proudem. **Nebezpeří** výbuchu a roztržení „*šrapnel*“. *Pozor v laboratoři!*

Kondenzátory používané v experimentech

Elektrolytický kondenzátor**, rozlišení polarity, záporný** pól označen – „ **- - -** “ a je kratší (u nového kondenzátoru)

Přepólování vede k destrukci**,**

Nezanedbatelný **svodový proud**

Stárnutí – „vysychání“ – snižování kapacity a zvětšování **ekvivalentního sériového odporu** (ESR), velká tolerance kapacity

Použití elektrolytických kondenzátorů – blokování napájení

Pozn. ¨“*Nejde mi zapnout monitor, počítač, televizor,.. musí se několikrát stisknout*“,.. Často je **problém v elytech** v impulsním napájecím zdroji.

elektrolytický kondenzátor 22 uF

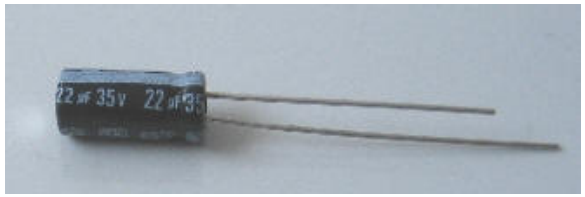

- (minus) pól

+ (plus) pól

- pól označen na pouzdře též jako - - -

Polyesterové a polypropylénové kondenzátory

U kondenzátorů s polyesterovým a propylenovým dielektrikem se **nerozlišuje polarita vývodů –** bipolární použití (**nezáleží** na polaritě zapojení do obvodu) Pouzdro- plast- kostka, nebo zastříknutí- barva tmavší než u ker. kond

Velmi malý svodový proud, kapacita – velmi malá závislost kapacity na napětí

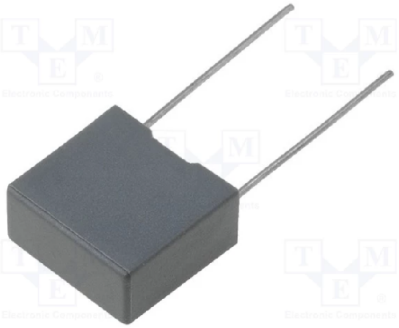

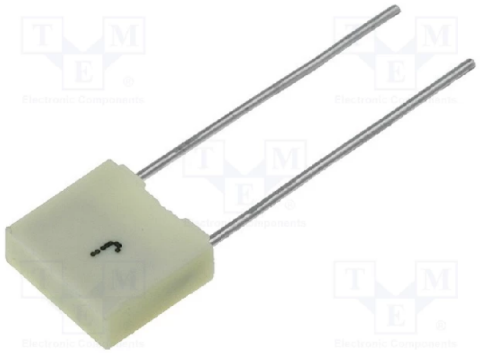

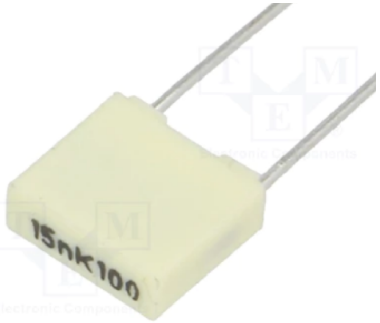

svitkový kondenzátor 220 nF

toto používáme polyester 100 nF

Keramické kondenzátory

Velká kapacita v malém objemu, větší tolerance (rozptyl velikosti kapacity), problém, změna kapacity s teplotou i s napětím

Kapacita **není přesně konstanta;** většinou **klesá s rostoucím napětím**

U keramických kondenzátorů se **nerozlišuje polarita vývodů –** bipolární použití (**nezáleží** na polaritě zapojení do obvodu)

Použití - blokování napájení, jako vazební kondenzátory, rychlé časovací obvody a další aplikace, kde nevadí omezené vlastnosti

Barva pouzdra – obvykle **žlutá** nebo **světle hnědá**

keramický
kondenzátor 100 nF

Kondenzátor – použití v experimentech

Kondenzátory použité v základní sestavě **F0 – Lab** jsou pro **blokování.**

Blokování napájení, to je **pro vyrovnání krátkodobých proudových impulsů** (odběrových špiček)**,** které **nemohou být pokryty** přívodem **z napájení** (kondenzátor má funkce lokální zásoby el. energie).
Analogie –přehrada pro vyrovnání průtoku vody řekou.

Proudový **odběr procesoru** není spojitý, ale je **impulsní**.

Snahou je, aby při špičce proudového odběru ani krátkodobě (časy řádu mikrosekund a kratší) **nepoklesla velikost napájecího napětí U_{CC}.**

ΔQ - změna náboje **na kondenzátoru** o kapacitě ***C*** **za čas** Δt při **vybíjení proudem I_C**

$$\Delta Q_C = I_C \cdot t \qquad \Delta U_C = \frac{\Delta Q}{C} \qquad \Delta U_C = \frac{I_C \cdot \Delta t}{C}$$

Použity kond.: **keramické 100 nF** (rychlá reakce- submikrosekundové) **elektrolytické 22 uF, 47 uF, 470 uF** (pomalejší reakce**)**.

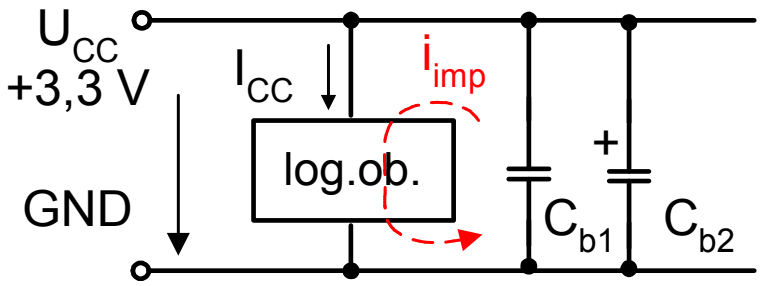

Kondenzátor – využití při měření malých proudů

Náhradní schéma reálného kondenzátoru z hlediska „samovybíjení“ **svodovým proudem I_S.**

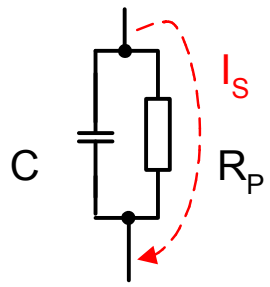

Kondenzátory s velmi malým svodovým proudem, (např. polyesterové nebo polypropylénové) **je** možno použít pro měření velmi malých proudů metodou nabíjení nebo vybíjení kondenzátoru měřeným malým proudem.

Polyesterové kondenzátory **100 nF, 2,2 nF** použité v KPE mají **svodové odpory R_P** v řádu **T- Ohmů** (10^{12}…. 10^{13}) Ohmů a více, I_S sub- **pA**

ΔU_{C1} **- změna napětí na kondenzátoru** o kapacitě C_1 **za čas** Δt při **nabíjení** (nebo vybíjení) **proudem** I_{C1}

(Použití - viz bonus úloha- měření závěrného proudu Si diody 1N4148)

$$I_{C1} = \frac{C_1 \cdot \Delta U_{C1}}{\Delta t}$$

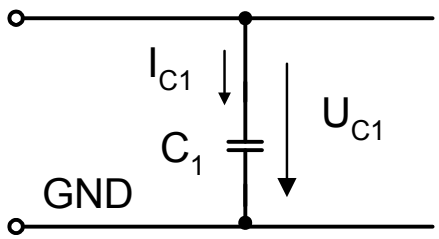

Cívky

Cívky – mají **indukčnost L,** jednotka indukčnost **– H – Henry**

Průchodem **proudu cívkou** vzniká **magnetické pole a cívkou prochází magnetický tok Φ_c**

$$\Phi_c = L_c \cdot I_c$$

Sériové řazení cívek, (celková L roste)

$$\boxed{L_s = L_1 + L_2 + L_3 +}$$

Paralelní řazení cívek, (celková L klesá)

$$\frac{1}{L_p} = \frac{1}{L_1} + \frac{1}{L_2} + \frac{1}{L_3} +$$

Cívky ve formě jednoho vinutí na feromagnetickém jádře jsou na desce PC v bloku impulsního zdroje napájení procesoru (step – down měnič)

Dvě vinutí (cívky) na společném feromagnetickém jádře – **transformátor**.

Transformátor – pro transformaci (velikosti) napětí, případně proudu.

Ve většině elektronických přístrojů napájených ze sítě 230 V/50 Hz jsou **transformátory** v impulsních napájecích zdrojích(napáječ PC, napáječ telefonu, LCD,…).

V **KPE cívky** jako součástky nepoužíváme, při experimentech pro náhradu cívky využíváme **indukční charakter bzučáku** (buzzer).

Diody – křemíková – Si dioda

Si Dioda – **křemíková dioda** (s přechodem PN),
katoda je označena **proužkem širším**,
než jsou ostatní proužky, napětí v předním
směru přibl**. 0,7 V**

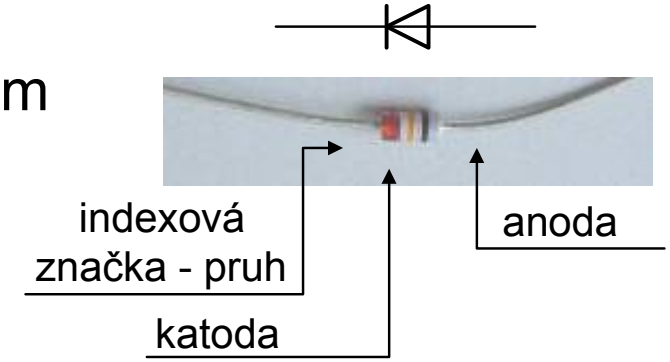

V KPE používáme Si rychlé spínací diody **1N4148**

Světloemitující diody - LED

Červená LED, **napětí** v předním směru **přibl. 1,8 V,** další barvy – **vyšší napětí**

Indexová značka – (ploška z boku na spodní straně pouzdra **označuje katodu** u nové LED katoda má **kratší vývod** (kratší vodič)

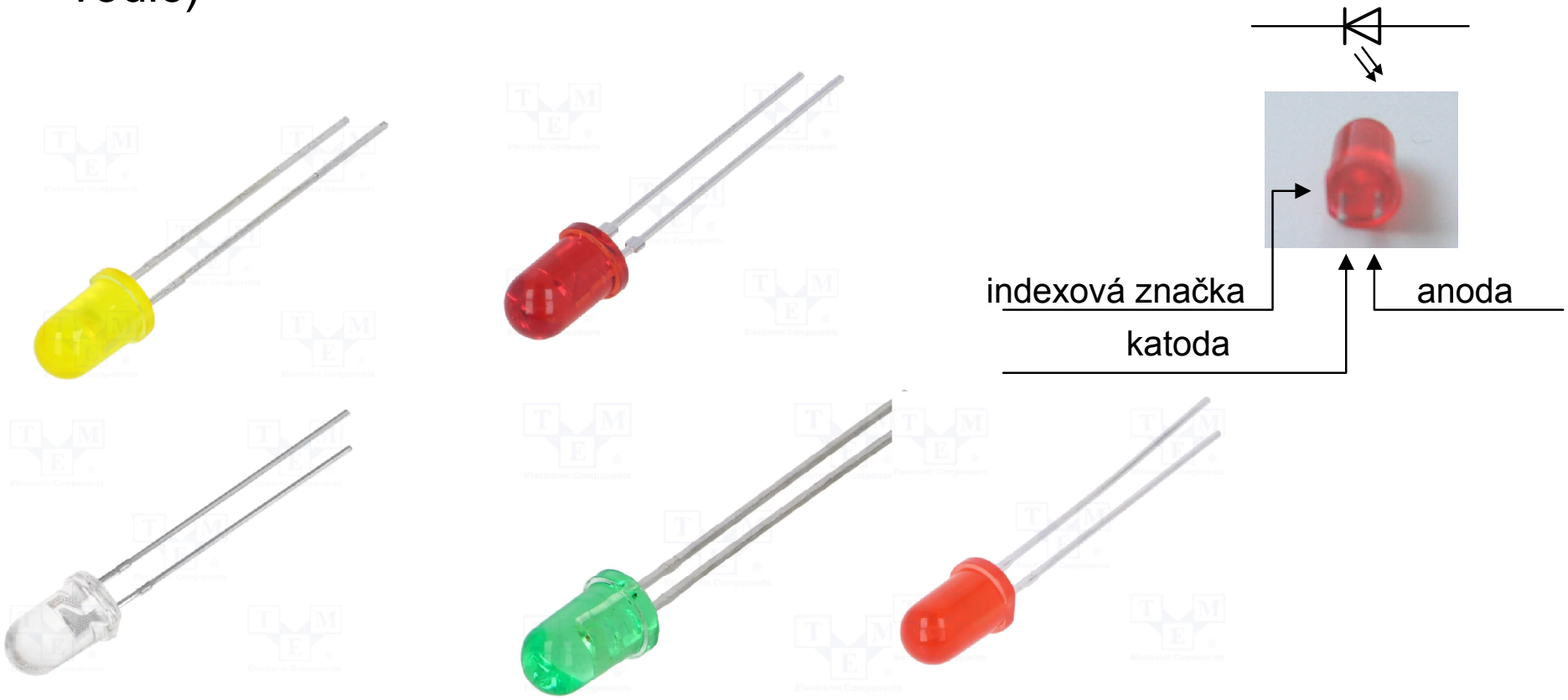

Pouzdra LED

V KPE používáme LED pouze v pouzdře o průměru 5 mm.

Pro LED (např. červenou) existují různé varianty pouzder

a) Difúzní červené
b) Průhledné červené
c) Čiré (bezbarvé) průhledné

a)

b)

c)

LED v difúzním pouzdře mají obvykle **širší vyzařovací charakteristiku než LED ve standardním čirém pouzdře** (s čelní plochou ve formě čočky). V KPE používáme červené LED ve variantě difúzní (jako indikační LED) a čiré (v optické závoře).

Číslicový voltmetr, multimetr

Číslicový voltmetr – indikace výsledku – čísly, analogový voltmetr- indikace velikostí výchylky ručky,

Zapínání, přepínání rozsahu ručně nebo automaticky, polarita

Svorka **COM – společná, zem, Svorka V,** nebo **+ měření napětí**

Kladné napětí 1,5 V (někdy případně **+1,5 V),** potenciál na svorce **V** je **větší,** než **potenciál na COM –** indikce pouze číslo bez znaménka**,** (stejně jako v matematice**),** a opačně **-1,5 V záporné napětí se indikuje vždy znakem minus –**

Svorka A (amper) – pro měření **proudu, malý odpor,** nespráv. připojení přímo na zdroj napětí (měření proudu zdroje do zkratu) – jej zkratuje a může se poškodit přístroj nebo měřený obvod)

Ruční nastavení rozsahu voltmetru - přepínačem, multimetr – rozsah **0,2 V, 2 V, 20 V,** potřeba vhodně **zvolit rozsah** (připojení + 5 V na voltmetr při rozsahu 2 V bude ukazovat saturaci – 1,999 V, případně blikat, nebo indikovat OL – overload)

Číslicový multimetr, funkce

Měření napětí, odporu, proudu, někdy kapacity a frekvence

Měření odporu multimetrem **s ručním přepínáním rozsahu – potřeba vhodně zvolit rozsah, možno začít od největšího rozsahu**

Snižovat rozsah tak, aby přístroj byl stále **v lineární oblasti rozsahu**

Využít rozsah přístroje**,** např. napětí **1,234 V** měřit na rozsahu **1,999 V (2 V) indikace 1,234 V**

1,234 V na rozsahu 20 V také změříme, ale bude indikace 1,23 V

(menší rozlišení)

Číslicový multimetr PDM 300 A1

Měření napětí multimetrem - funkce voltmetr
– vstupní odpor na všech rozsazích je 10 MOhmů

Základní rozsah voltmetru je 0,2 V.

Vyšší měřená napětí - snížení pomocí odporového napěťového děliče.
(Podobně tomu je u všech standardních číslicových multimetrů při měření napětí)

Problém při měření **v obvodech s velkým vnitřním odporem,** viz výklad zatížený odporový dělič. Multimetr zatíží měřený obvod odporem 10 M.

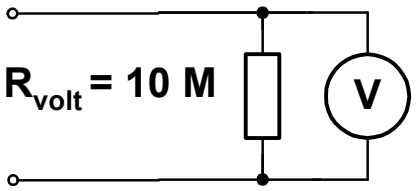

Ideové schéma napěťového děliče voltmetru

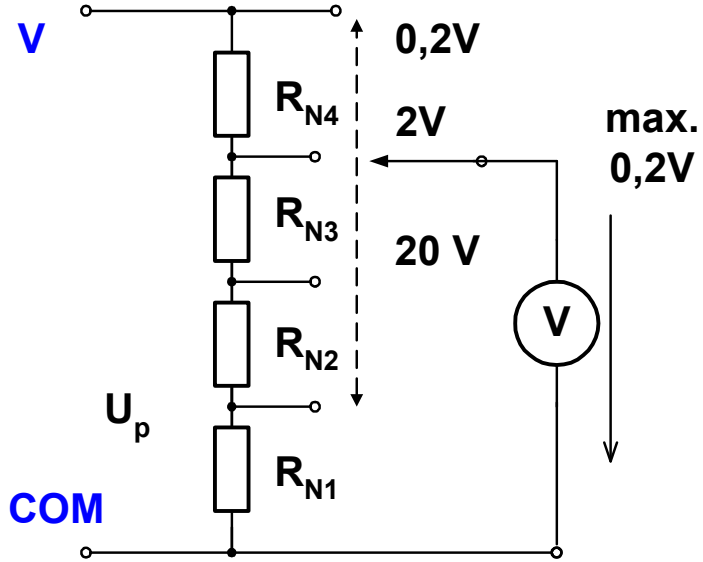

Měření proudu číslicovým multimetrem

Jak multimetr měří proudy – podle ***Ohmova zák.***

Měření napětí na rezistoru o **známém odporu,**

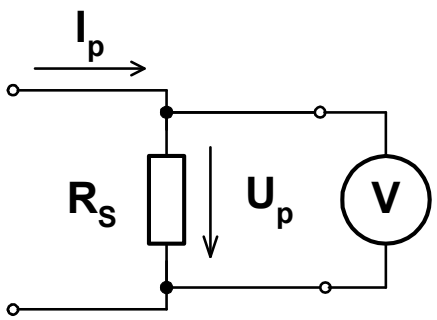

$$U = R \cdot I \qquad I = \frac{U}{R}$$

Dělení – nevýhodné,

lépe jen násobení konstantou K_I

$$K_I = \frac{1}{R_S}$$

$$I_p = U_P \frac{1}{R_S} = U_P \cdot K_I$$

K_I představuje ***vodivost*** G_S

Násobení konstantou se realizuje snadněji,

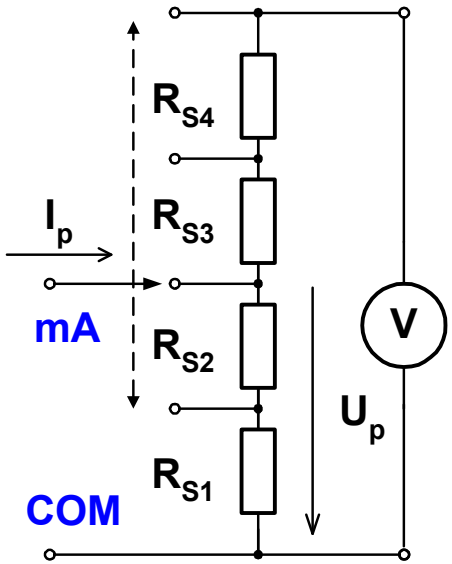

Ideové uspořádání **přepínání proudových rozsahů – změna** velikosti snímacího **odporu v multimetru –** řazení více snímacích **rezistorů do série, odbočky**

Měření proudu při našich experimentech

Určení proudu I_P - změří se **napětí** U_P na **známém snímacím odporu** R_S zařazeném v obvodu

$$I_P = \frac{U_P}{R_S}$$

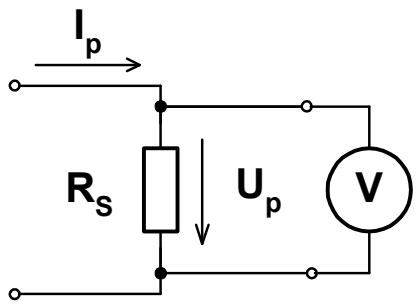

Jednodušší – **násobit** konstantou K_I

R_S**= 470 Ω,** 1/470 = 0,0021276,

zaokrouhl. K_I **=** 2×10^{-3} **= 0,002 mA/V**

(K_I - *vodivost* G_S = 0,002 S – Siemens)

$$I_P = \frac{U_P}{R_S} = U_P \cdot K_I$$

U_P **= 1 V** na R_S= **470 Ohmů** představuje **proud** zhruba **2×10^{-3} = 2 mA,** použitím konstanty **K_I = 2×10^{-3} = 0,002 mA/ V**

Relativní „***chyba***“ (0,002 - 0,0021276)/0,0021276 = 0,0599 = **6 %,**

Pro hrubé nastavení velikosti proudu diodou LED to bude postačovat

(Pamatovat si; potřebuji **rychle nastavit** proud **cca 2 mA** obvodem se snímacím **R = 470 Ohmů**, nastavím tak, aby U_P bylo cca **1V**, do tabulky pak zapíši **skutečně změřenou** velikost U_P a určím správně I_P

Příklad - číslicový multimetr PDM 300 A1

Řešení přepínání proudových rozsahů v multimetru PDM300A1.

Při proudu 20 mA na plný rozsah je třeba získat napětí 0,2 V

Přepínání rozsahu **změnou snímacího odporu** podle proudu tak, aby **úbytek napětí** na něm byl do **0,2 V**

proudový rozsah 20 mA, R = 10 Ohmů

Pozor u podobných multimetrů **při přepínání rozsahu** dojde na krátkou chvíli **k přerušení proudového okruhu,** v němž se měří proud **– neteče proud –**

(Pozor - odpor ochranné pojistky v PDM 300 je cca 5 Ohmů)

? Jaký bude napěťový úbytek na ampérmetru při 200 mA

Pozor na hodnotu!!!

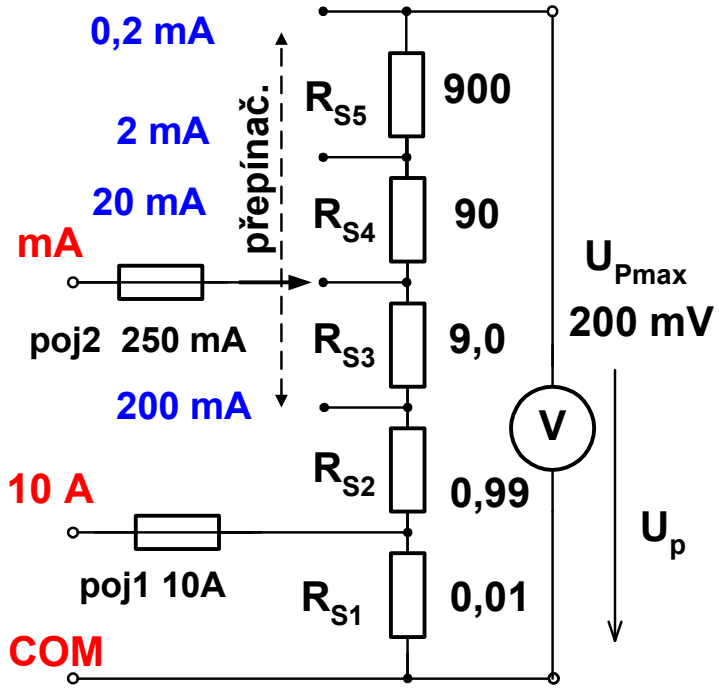

Číslicový multimetr PDM 300 A1

Jako příklad 3 ½ místného multimetru s ručním přepínáním rozsahu

Podobné vlastnosti mají i další multimetry, základní cenové kategorie cca 200 – 600 Kč

Číslicový multimetr MT-1232 s aut. přepínáním rozsahu

automat. přepín. rozsahu

Hz/ %

zkrat. zkoušečka / nap. diody

select

odpor

napětí

OFF

COM

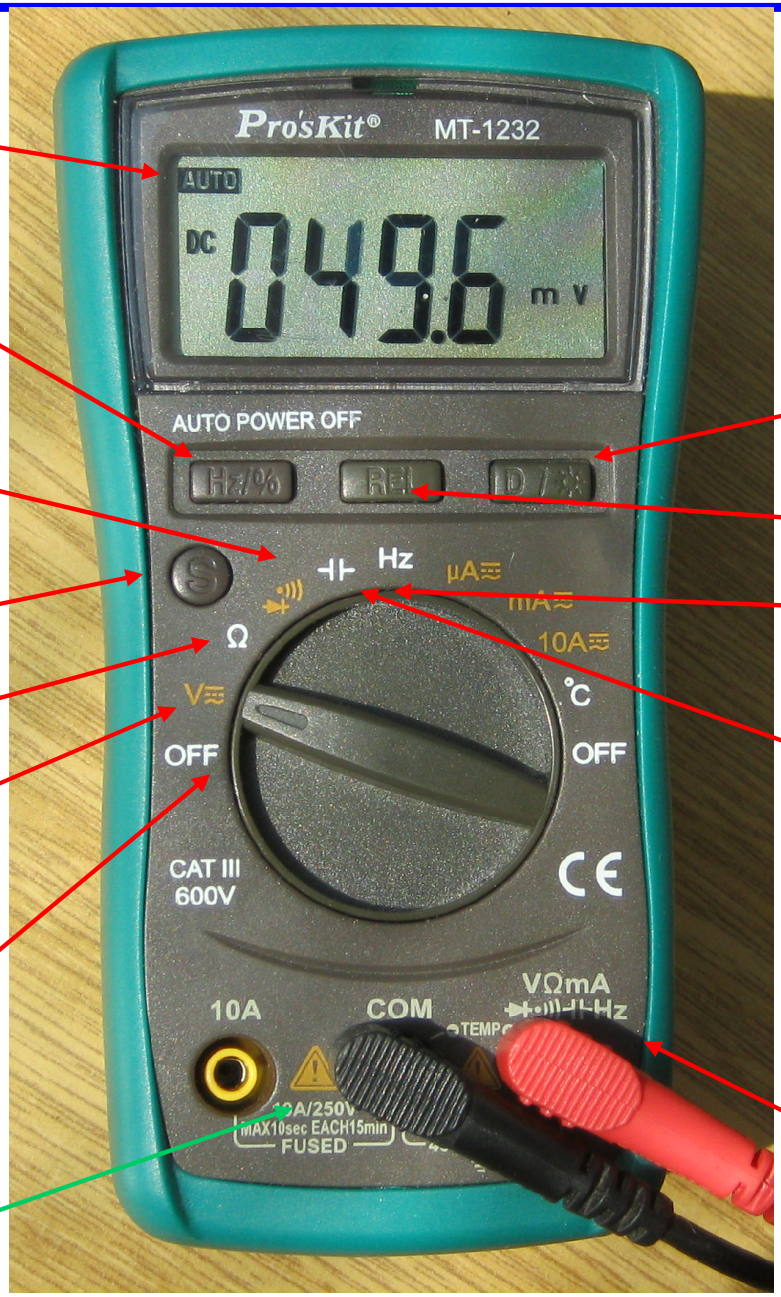

D- hold

REL

frekvence

kapacita

Volt

Číslicový multimetr Proskit MT-1232

Svorka COM – společná, svorka s nižší impedancí, spojena se kostrou – zemí desky voltmetru (větší kapacita proti zemi)**,** obvykle **připojovat** na zem **GND měřeného obvodu** (není však bezpodmínečně nutné)

Svorka V, Ω, mA – měřicí vstup s vyšší impedancí (menší kapacita vůči zemi)

Multimetr má **automatické přepínání napěťových rozsahů**

Pozor – společná svorka pro měření napětí, odporů a proudů. Při nesprávném přepnutí (např. při připojení na zdroj napětí a přepnutí do režimu měření proudu **mA**) se může přístroj poškodit, současně se přístrojem zkratuje zdroj měřeného napětí

Pozor – v režimu měření odporu Ω připojovat pouze na rezistory, které nejsou zapojeny v obvodu s napájením.

Přepínač rozsahu bude nastaven do **levé polohy OFF, nebo V. Do polohy Ω** se nastaví pouze v případě potřeby**.**

V režim**u Ω nikdy** nepřipojovat do obvodu **s napájením (**možnost poškození)**.**

Multimetr MT-1232

Multimetr MT1232, stupnice 3999

základní rozsah 0,3999 V, největší rozlišení 0,1 mV

další rozsahy **3,999 V, 39,999 V, 399,9 V (AUTO – aut. přep.** rozsahu**)**

Vstupní impedance na rozsahu **0,3999 V je větší než 40 MOhmů**
na ostatních rozsazích = **10 MOhmů**

tlač. S – select – výběr režimu

napětí = *DC* stejnosměrné / *AC* – střídavé

zkrat. zkoušečka / napětí na diodě (na svorce V je kladné napětí)

tlač. Hz / % v režimu měření ***frekvence*** (přepínač na ***Hz***) přepínání funkce měření ***frekvence*** / měření ***střídy***

tlač. Hz / % v režimu měření napětí(přepínač na ***V***) přepínání funkce měření ***napětí*** / měření ***frekvence*** / měření ***střídy***

Multimetr MT-1232 – relativní měření

Tlač. REL relativní měření měření vůči hodnotě **v okamžiku stisku** tlačítka (zobrazuje se **rozdíl,** indikace symbol **Δ, vypne se AUTO**), **další stisk REL – vypnutí** relativního režimu, **je stále vypnut režim AUTO,**

Využití funkce *REL* je typicky při měření **napětí, odporu**

Jiné využití je pro **vypnutí** funkce **automatického** přepínání rozsahu

Činnost multimetru *při odpojení* měřicích hrotů:

v režimu **V** – přepnutí na největší citlivost, rozsah 0,3999 V

v režimu měř. **odporu** – přepnutí na rozsah 40 MOhmů, signalizace ***OL***

To **zpomaluje** měření typicky při měření odporů. Postup – měřit napětí nebo odpor, 2x stisk REL, naposled nastavená rozsah zůstane zachován

Příklad **vypnutí AUTO** v režimu R: připojit rezistor, např. 22 K, **2× stisk** tlač. ***REL*** , zmizí symbol ***AUTO***.

Signalizace symbolem ***OL*** – **OverLoad –** přetížení, překročení rozsahu

Multimetr MT-1232 – měření **kapacity** (v KPE nepoužívat)

Měření kapacity – !!! měřit vždy vybitý kondenzátor

(vybít jej ještě před připojením k přístroji)

Měření kapacit multimetrem v KPE nepoužíváme.

Zvolit funkci měření kapacity, (měřicí hroty ještě nejsou připojeny ke kondenzátoru) počkat alespoň 2 sekundy pro ustálení (přístroj ukazuje kapacitu **větší než 1 nF**), stisk ***REL*** (*„nulování“*)**, při dalším se bude se indikovat změřená kapacita.**

Pozn. funkce AUTO zůstává zachována

Při měření více kondenzátorů (bez změny funkce – stále je zvoleno měř. kapacity) postačí počáteční nulování.

Pro **snížení chyb** při měření kapacity **delší dobu** je vhodné po čase **opakovat nulování** (odpojit hroty a REL)**.**

Multimetr MT-1232 – měření odporu

Slouží pro měření odporu

- Na **svorce *V* je kladné napětí,**
- Na **nepřipojených** hrotech je napětí **cca do 0,2 V**
- Do **zkratu** teče proud **max.** cca **0,2 mA.**
- Při měření odporu se hodnota **postupně ustaluje** (pro lepší určení hodnoty je vhodné počkat 2 až 3 sekundy)

Při měření malých odporů, snížit působení odporu přívodních vodičů **– zkratovat měřicí hroty a funkce REL – „relativní měření“,** odečtení odporu přívodů (jako „vážení v čisté váze“).

Stisk **„REL“** zaznamená se aktuální hodnota a vůči ní se vztahuje indikovaná hodnota. Další stisk **REL, vypnutí** režimu relativního měření, ponechá se zvolený rozsah.

Malé měřicí **napětí 0,2 V** (v režimu měření odporu) **nepostačuje** pro spolehlivé měření **diod;** (využít samostatný režim pro měření Si diod).

Multimetr MT-1232 – měření diod

Slouží pro měření diod a určení propustného směru

- Na **svorce *V* je kladné napětí,**
- Na **nepřipojených** hrotech je napětí **cca 1,5 V;** postačuje pro určení orientace diody (PN přechodu Si diod a tranzistorů),**nepostačuje** pro **LED**, částečně využitelné pro IRED – infračerveně zářící diody)
- **Diodou Si** (**U_F = 0,6 V**) při měření v **předním směru** teče proud max. 0,4 až **0, 5 mA,**
- **Do zkratu** teče proud cca **0,5 mA.**

Přední směr **diody –** kontakt **V** připojen **na anodu,** kontakt **COM** připojen **na katodu,** indikace **napětí cca 0,6 V**

Přední směr diody – **přechodu báze – emitor** (nebo přechodu báze kolektor) tranzistoru NPN (u nás BC546) kontakt **V** připojen **na bázi,** kontakt **COM** připojen **na emitor (**případně na kolektor) **–** indikace **napětí cca 0,6 V**

Opačný **– závěrný směr** indikace **OL**

Multimetr MT-1232 – alternativní způsoby měření LED

Multimetr MT-1232 nelze přímo využít pro měření LED (mimo případu určení poškozené LED ve zkratu).

Jiné multimetry s napájením baterii 9 V v režimu „*Dioda*“ mají na svorkách naprázdno napětí 2 V a více, což umožňuje jejich použití pro měření LED

Alternativní způsob měření LED

Zdroj **napětí 3,3 V** nebo **5 V** a měřit U_L napětí na LED**.**

- V **propustném** směru U_L – **přední** napětí LED (cca 1,5 V až 3 V podle barvy)**,**
- **V závěrném směru** se jako U_L naměří **napětí zdroje** (tedy 3,3 nebo 5 V)**.**

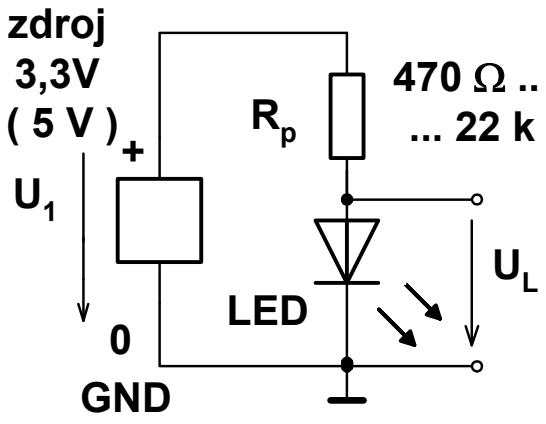

Použití **vyššího napětí** než např. 5 V v závěrném směru může **poškodit** LED průrazem.

Pozn.: Tento způsob lze použít **i pro měření Si diod.**

Multimetr MT-1232 – zkratová zkoušečka

Zkratová zkoušečka měří odpor **na rozsahu 399,9 Ohmů**

Při odporu menším **než cca 50 Ohmů** akusticky **signalizuje** zkrat

V režimu **zkratové zkoušečky**:

- Na **nepřipojených** hrotech je napětí do hodnoty cca **0,5 V, n**a svorce **V je kladné napětí** proti **COM**
- Měřeným obvodem teče **proud cca 0,5 mA a** menší, v závislosti na odporu obvodu

Zkratovou zkoušečku nikdy nezapojovat do obvodu s napájením a nabitými kondenzátory.

Multimetr MT-1232 – zásady použití v kurzu

Používat funkce V *měření napětí* a Ω *měření odporu*, příp. měření *diod/ zkratozkoušečka*

V klidu ponechat přepínač v poloze **OFF – vypnuto,**

V zapnutém režimu ponechávat pouze **režim *V* nebo Ω**

Měření diod zapnout pouze na potřebnou dobu – připojení napětí na svorky v tomto režimu může poškodit přístroj.

Měření proudu funkcí **µA, mA –** multimetrem MT-1232 v tomto kurzu **nebudeme používat;** nikdy nepřepínat na tyto rozsahy.

Volba multimetru – pro vlastní použití (co si mám koupit??).

Na domácí použití vyhoví prakticky každý multimetr.

Není ani nezbytně nutná funkce měření **střídavých proudů,** případně ani někdy ani měření **stejnosměrných proudů, nutná** je funkce **měření odporu** (tu má obvykle každý multimetr).

Výhodné jsou funkce:

- **vypínání napájení** samostatným **tlačítkem**
- funkce **automatického vypínání**
- funkce **měření diod**, „akustický“ ohmetr („***zkratozkoušečka***“)
- napájení **z baterii 1,5 V** (typ AA – tužková bat., nebo AAA – mikrotužka). Napájení z bat. 9 V ?? – pozor jsou to **dražší** baterie)

Výhodné, avšak ne nutné funkce – měř. **kapacity, frekvence, teploty**

Standardní rozsah stupnice **přístrojů 1999** (rozsah 1,999 V, 19,99 V)**, výhodné – stupnice 3999** (rozsah 3,999 V) – obvyklé napájení používaných procesorů **je 3,3 V , tedy rozlišení na 1 mV,** (u příst. typu 1999 , nutno použít rozsah 19,99 V)

Při měření napětí 3,3 V přístrojem 3 1/2 míst. mult. – rozlišení 10 mV

Odporový napěťový dělič

Napěťový dělič se využívá pro snížení vyššího napětí U_1 na nižší napětí U_2 (např. v multimetru)

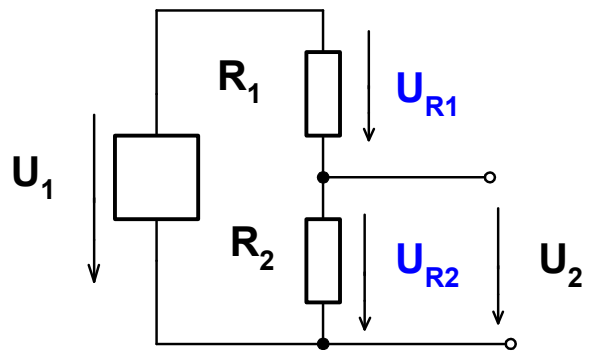

Sériově zapojené rezistory R_1 **a** R_2

Protéká jimi proud I_{nd}

$$I_{nd} = \frac{U_1}{R_1 + R_2} \qquad U_2 = I_{nd} \cdot R_2 = U_1 \frac{R_2}{R_1 + R_2}$$

Napětí se na (nezatíženém) **odporovém napěťovém děliči rozdělí v poměru velikosti odporů**

$$I_{nd} = \frac{U_{R1}}{R_1} = \frac{U_{R2}}{R_2}$$

Velikost výstupního napětí děliče U_2

To je důležitý vztah ! Pamatovat si jej , nebo umět rychle odvodit.

$$\boxed{U_2 = U_1 \cdot \frac{R_2}{R_1 + R_2}}$$

Odporový napěťový dělič a poměrové měření odporu

R_N – známý odpor, R_X – neznámý odpor, jehož velikost chcem určit
oběma rezistory protéká stejný proud I_R

$$I_R = \boxed{\frac{U_{RN}}{R_N} = \frac{U_{RX}}{R_X}}$$

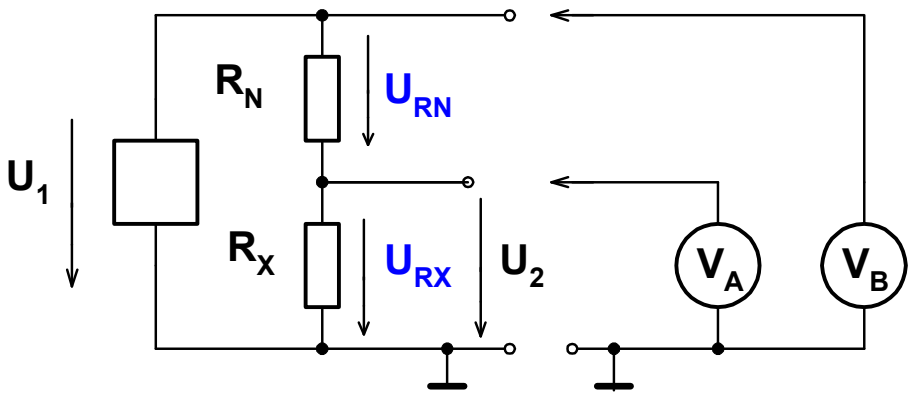

$$R_X = R_N \frac{U_{RX}}{U_{RN}} = R_N \frac{U_2}{U_1 - U_2}$$

$$\boxed{R_X = R_N \frac{U_2}{U_1 - U_2}}$$

pokud **$U_2 = U_1/2$**, pak **$R_X = R_N$**

Pozn.: Tento způsob poměrového měření odporu – je využit při měření odporu pomocí F0 – Lab

Odporový trimr

Proměnný rezistor – odporový trimr, potenciometrický trimr

vrstva - odporová dráha, celkový odpor $R_T = R_A + R_B$

a otočný jezdec dotýkající se odporové dráhy

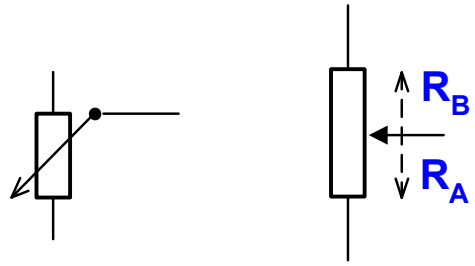

Využití – buď jako **proměnný odpor** – zapojení pouze **dvou vývodů, krajní vývod a jezdec, odpor** je **závislý na stupni (k) natočení od počátku $R_A = k \times R_T$**

Odporový trimr slouží k jednorázovému nastavení

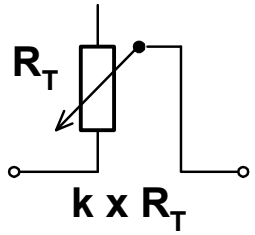

Potenciometr – elektricky stejná funkce odporový trimr. Konstrukčně upraveno pro opakované a snadné nastavení, **hřídel** potenciometru se vybavuje „ knoflíkem“

Potenciometr – pro opakované nastavování (typicky nastavení hlasitosti u jednoduchého „analogového“ radiopřijímače)

Odporový trimr, příklady – uhlíkové typy

Jednootáčkový odporový trimr, mechanické dorazy umožňují otočení o úhel cca 200^0 až 270^0 (podle typu)

Uhlíkové trimry - odporová vrstva je uhlová („uhlíková“), méně stabilní, menší výkonová zatížitelnost, levnější, ***jezdec*** - „*osamocený*“ vývod

tento používáme

502 = 5 k

Cermetové jednootáčkové odporové trimry

Cermetový trimr, ***cer – met*** (keramika , metal)
metalizovaná odporová vrstva na keramice
dražší, stabilnější, větší zatížitelnost

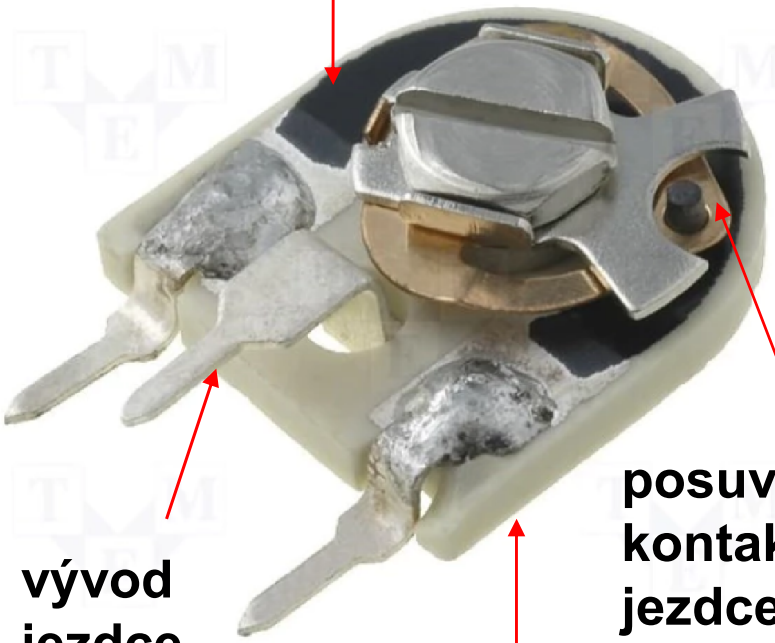

Tento používáme

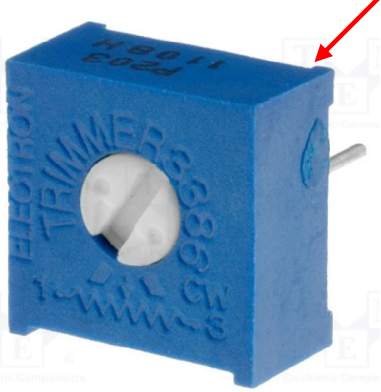

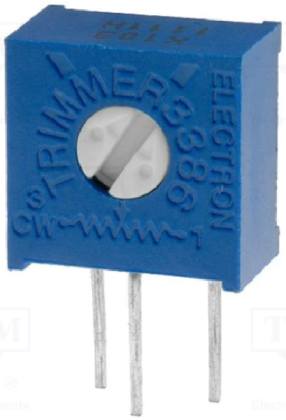

Cermetové víceotáčkové odporové trimry

Rotační a lineární varianty

Rotační – vnitřní konstrukce - podobná jako u jednotáčkového trimru, ale navíc otáčení jezdce ***přes šnekový převod „do pomala“, cca 25 otáček***

Možnost **jemného nastavení,** šnekový převod současně **zajišťuje aretaci nastavené polohy**

Označení 502 = 5 k, 102 = 1 k

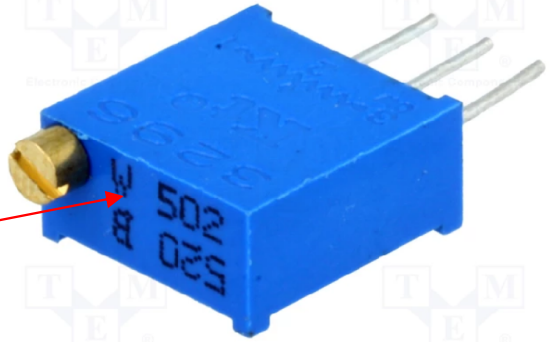

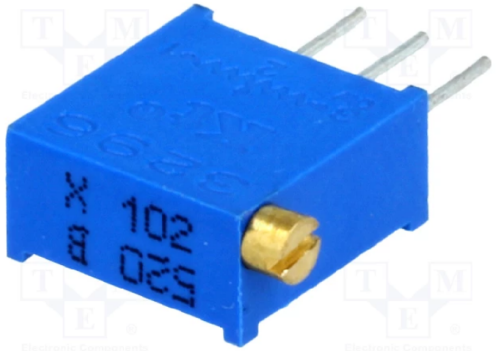

Lineární varianty

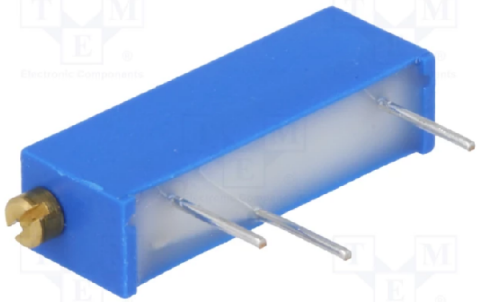

15 otáček

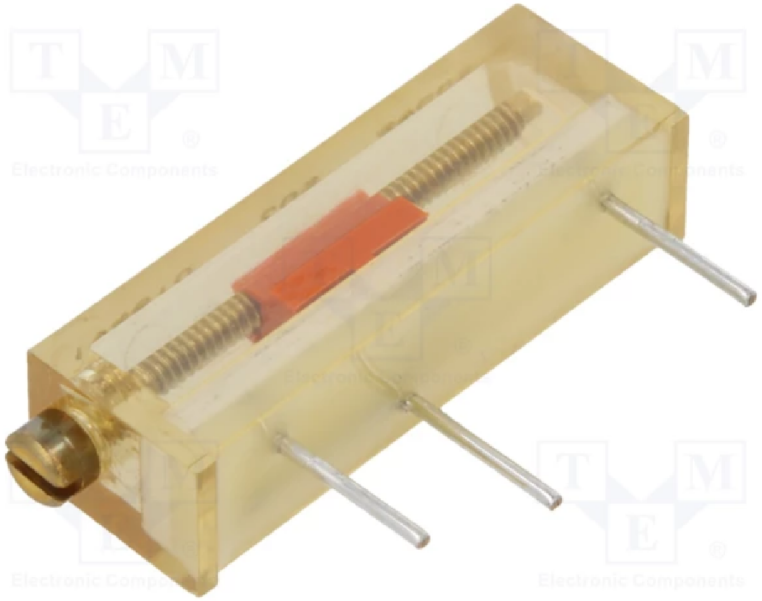

Odporový trimr jako nastavitelný napěťový dělič

Odporový trimr s lineárním průběhem změny odporu s úhlem natočení

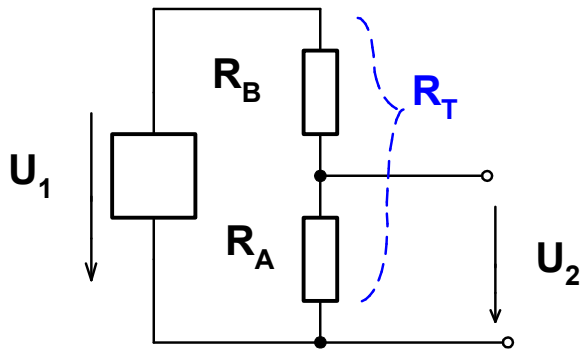

***k_t* – jako poměr úhlu aktuálního natočení, vůči maximálnímu natočení $R_A = k_t \times R_T$**

Lineární závislost výstupního napětí (*naprázdno*) **na úhlu natočení**

$$U_2 = \frac{R_A}{R_T} \cdot U_1 = k_t \cdot U_1$$

(V úloze trimr použijeme ve funkci **nastavitelného zdroje napětí**)

Jak se bude chovat odporový napěťový dělič, pokud nebude naprázdno?

Zatížený odporový napěťový dělič

Jaké bude chování při zatížení, (to je z výstupu děliče do zátěže R_Z poteče proud I_Z) **dalším odporem R_Z?**

Náhrada obvodu ideálním zdrojem napětí U_V se sériově zapojeným rezistorem o odporu R_V
(vnitřní odpor zdroje napětí)

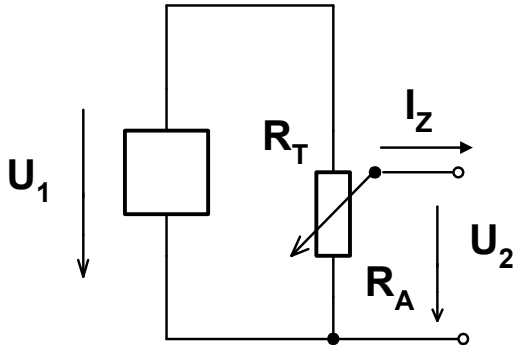

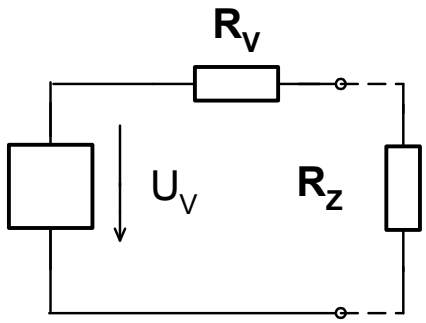

Theveninův teorém

Libovolně složitý lineární aktivní dvojpól je možno z hlediska libovolných dvou svorek nahradit jedním ideálním zdrojem napětí U_V a sériově zapojeným odporem R_V

Jak určit parametry U_V a R_V?

Napětí **U_V = napětí nezatíženého dvojpólu naprázdno** (pro nás výstup napěťového děliče naprázdno)

Odpor R_V – odpor, který vykazuje **dvojpól na svorkách**

Výpočet R_V, zdroje napětí nahradit zkratem (vnitřní odpor ideálního zdroje napětí je 0) a určit odpor

Pro dělič R_A a R_B – paralelně

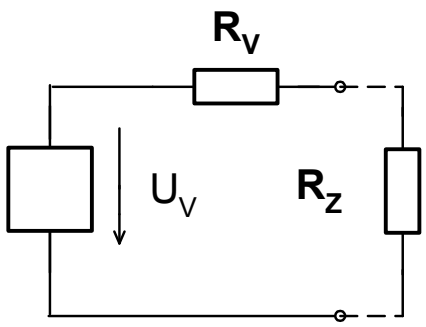

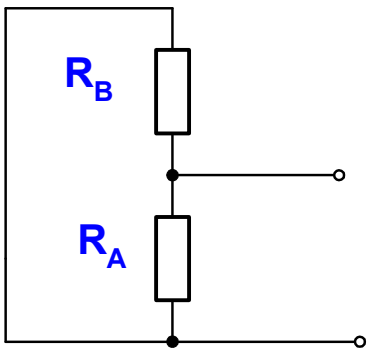

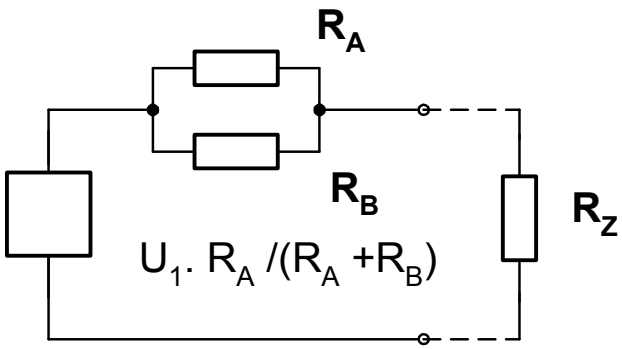

Zatížený odporový napěťový dělič s trimrem – výpočet

Dělič napětí s odporovým **trimrem 5 k**

Otázka v jaké poloze je **největší** vnitřní odpor zdroje $\mathbf{R_V}$**?**

$$R_V = \frac{R_A \cdot R_B}{R_A + R_B} = \frac{k_t \cdot R_T \cdot (1 - k_t) R_T}{k \cdot R_T + (1 - k_t) R_T} = \left(k_t - k_t^2\right) R_T$$

$$\boxed{R_V = \left(k_t - k_t^2\right) R_T}$$

Derivace $R_V' = R_T\left(k_t - k_t^2\right)' = R_T(1 - 2k) = 0$ pro **extrém** $R_V' = 0$

Extrém odporu $\mathbf{R_V}$? Derivace (podle ***k), = 0,*** *pro* $\boldsymbol{k_t = 0{,}5}$ *je extrém* R_V (největší odpor), trimr nastaven **na střed** odporové dráhy

$\boldsymbol{R_A = R_B =}$ *0,5 × 2k5* = 1k25, $\boldsymbol{R_{VmaX}}$ = 1250 Ohmů

$\mathbf{R_{Vmax} = R_T/4}$

Ke **krajům** dráhy $\boldsymbol{R_V}$ **klesá**

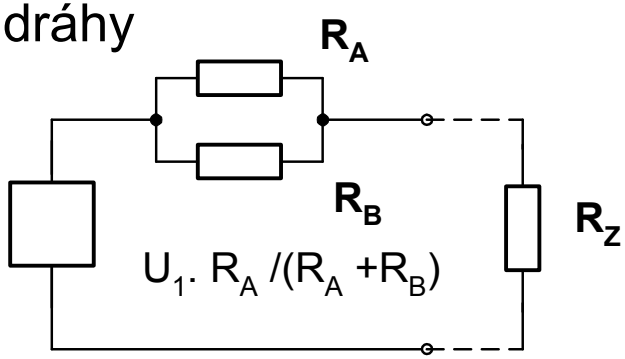

K_t	0	0,1	0,2	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9	1
$k_t - k_t^2$	0	0,09	0,16	0,21	0,24	0,25	0,24	0,21	0,16	0,09	0
$R_V = 5000\,(k_t - k_t^2)$	0	450	800	1050	1200	1250	1200	1050	800	450	0

Působení vnitřního odporu zdrojů napětí

Ideální zdroj napětí má nulový vnitřní odpor

Každý reálný zdroj napětí má vnitřní odpor nenulový

Síťový rozvod 230 V v domácnosti – **zapnutí zátěže** např. rychlovarné konvice **2 000 W** (proud cca 8,5 A)**, pokles napětí o** $U_P = R_v \times I_Z$

Vybité *akumulátory*, napětí **naprázdno** je téměř **v pořádku,** napětí silně **poklesne až při zátěži**

Vybíjením akumul. se příliš nemění napětí, ale **roste vnitřní odpor**

Proto **testovat** stav **při zátěži** resp. vyhodnotit ***napětí naprázdno*** **a *napětí při zátěži***

Multimetr PDM300 při funkci BAT, měří napětí **při zátěži cca 100 Ohmů**

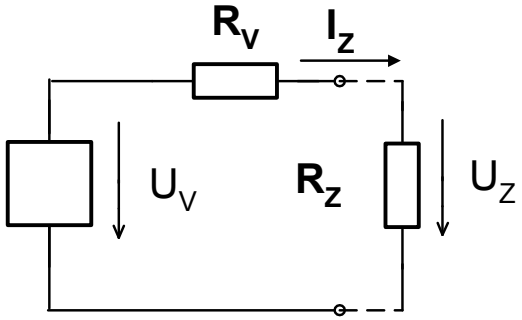

Určení vnitřního odporu zdroje napětí

Měření **naprázdno – určení U_V**

měření **při zátěži R_Z – určení U_{RZ},**

určení **koeficientu poklesu** napětí k_{POK}

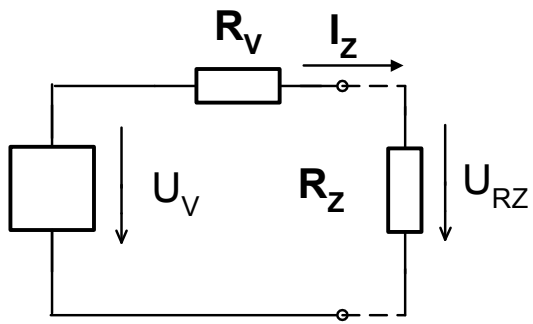

$$U_{RZ} = \frac{R_Z}{R_V + R_Z} \cdot U_V \qquad \frac{U_{RZ}}{U_V} = \frac{R_Z}{R_V + R_Z} = k_{POK} \qquad k_{POK} = \frac{U_{RZ}}{U_V}$$

Výpočet **vnitřního odporu R_V** z výsl. měření

$$R_V = \frac{1 - k_{POK}}{k_{POK}} R_Z$$

Pro pokles napětí **k_{POK} = 0,5 je tedy $R_V = R_Z$**

k_{POK} = 0,9 R_V = 0,111 R_Z

k_{POK} = 0,95 R_V = 0,052 R_Z

k_{POK} = 0,99 R_V = 0,01 R_Z

Např. pro test tužkových akumulátorů AA je vhodné použít R_Z cca 10 až 5 Ohmů (zatěžovací proud 100 až 200 mA).

Příklady a experimenty

Příklad výpočet a provést experiment:

Př. 1: Odporový dělič s trimrem o odporu R_T = 5 k je nastaven do středu k = 0,5 **(R_V = 1250).** Napájení trimru U_1 = **5 V**, jaké napětí na jezdci trimru bude naprázdno? **Jaký je vnitřní odpor R_V takového zdroje napětí? Jak se napětí změní, pokud se dělič s trimrem zatíží odporem R_Z = 10 k, souhlasí výsledek s teorií?**

Př.2: Výpočet: Jak se změní napětí, pokud se z jezdce bude odebírat proud I_Z = 0,5 mA?

P1 řešení: **Napětí naprázdno $U_V = k \times U_1$ = 0,5 × 5 V = 2,5 V**

2,5 V × 10 k/(10k + 1k25) = 2,5 V × 0,8888 = 2,222 V při zátěži 10 k

P2 řešení: **Pokles o napětí $R_V \times I_Z$ = 1250 × 0,0005 = 0,625 V tedy na napětí U_{RZ} = 2,5 - 0,625 V = 1,875 V**

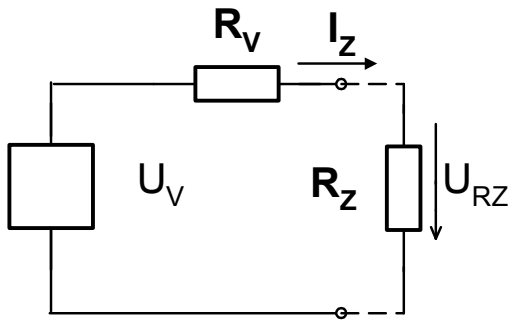

Volt - Ampérová charakteristika dvojpólu

V-A char. = závislost proudu na přivedeném napětí
přivedeném na el. prvek **(**dvojpól**)**

Měření - nastavitelný měřicí zdroj,
měřit proud

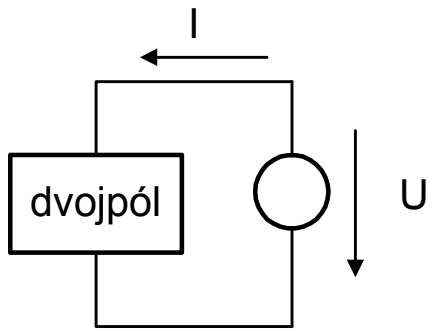

Rezistor – V-A charakteristika je přímka

Rezistor – lineární prvek

$$I = G \cdot U = \frac{1}{R} \cdot U$$

strmost přímky dána **vodivostí G = 1/R**

(matematika **–** rovnice přímky y = k×x +q)

Další prvky nemají lineární V-A char.

Diody LED, Si, Zenerovy diody,..

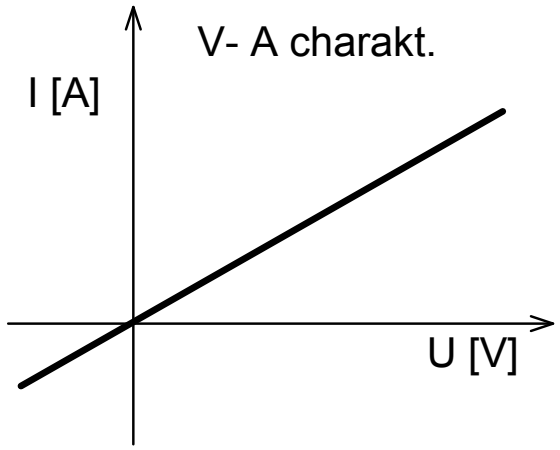

Zapojení LED

LED - Light Emitting Diode

směr toku proudu LED od anody ke katodě

katoda označena na pouzdru **– ploška,**

opačné zapojení **–** proud **neteče**

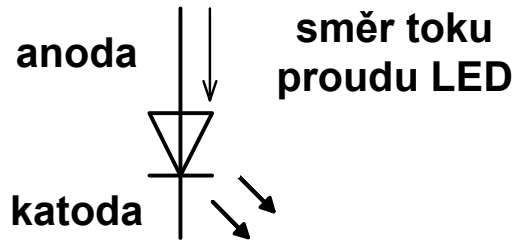

Experiment

Zapojit LED, volit R_P = 470 Ohmů

Změřit napětí na LED U_L = ?

Určit velikost proudu I_L tekoucího **LED,**
změřit napětí ***U_{RP}*** **na rezistoru *R_P***
v sérii s LED

(použít Ohmův zákon)

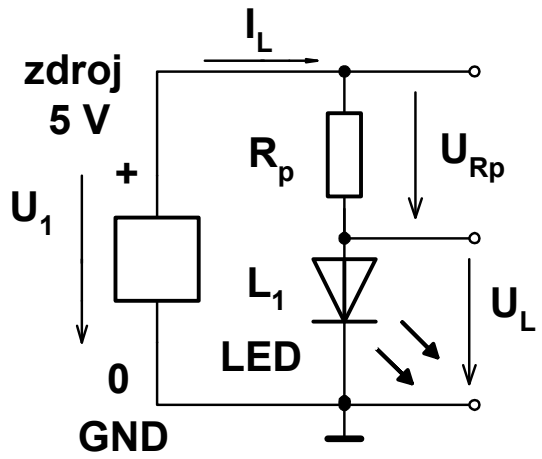

Poznámka k napájení

Při měření voltmetrem F0–Lab, je možno použít napájení experimentu
pouze napětím *U_1*= 3,3 V (z regulátoru HT7533)**!**

Volt - Ampérová charakteristika diody

Dioda s PN přechodem, LED, SI dioda je nelineární prvek

V-A char. LED, Si diody **– nelineární** závislost

Proud („znatelný“) **začne** protékat diodou až od napětí U_d

V závěrném (opačném) **směru proud neprochází**

Prahové napětí diody (v grafu – U_d) je významný parametr, závisí na **barvě a typu diody**

V katalogu se napětí na diodě označuje jako U_F

U_F **–** napětí v **předním** nebo také **propustném** směru, udává velikost U_F při I_F, např. při I_F **= 20 mA**

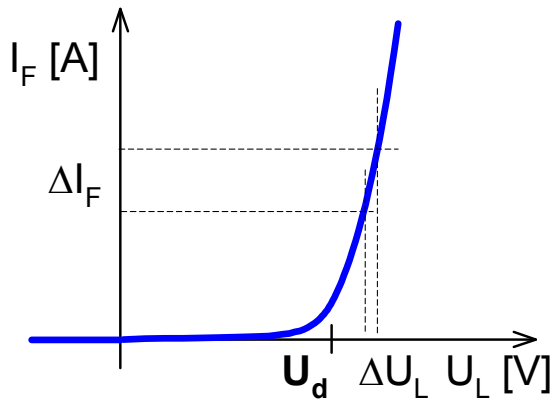

Infračervená dioda U_F **= 1,5 V**

Červená LED U_F **= 1,7 – 2 V**

Zelená LED U_F **= 2 - 2,5 V**

Modrá (bílá) **LED** U_F **= 3 – 3,5 V**

Si dioda U_F = **0,6 – 0,7 V**,

Dioda – přechod **báze-emitor tranzistoru 0,6 – 0,7** V

Linearizace V-A charakteristiky, diferenciální odpor

Snaha **nelineární V-A char.** ***linearizovat*** nahradit ***lin. závislostí*** **v daném úseku**

Není možno určit vodivost, odpor z celé charakteristiky**, ale pouze v daném úseku** nebo **oblasti** (*analogie, kopec, stoupání, strmost*)

Diferenciální vodivost G_{dif} – strmost charakteristiky - přímky (tečny) daném bodě V-A char

$$G_{\mathrm{dif}} = \frac{\Delta I_{\mathrm{L}}}{\Delta U_{\mathrm{L}}}$$

Zjednodušená náhrada chování diody

prahové napětí U_d a odpor R_L

$$\boxed{R_{\mathrm{dif}} = \frac{\Delta U_{\mathrm{L}}}{\Delta I_{\mathrm{L}}}}$$

Idealizovaná V-A char. LED – náhrada úseků přímkami

pro $U_L < U_d$ $I_L = 0$

pro $U_L > U_d$

$$I_{\mathrm{L}} = G_{\mathrm{L}}\left(U_{\mathrm{L}} - U_{\mathrm{d}}\right)$$

$$I_{\mathrm{L}} = \frac{1}{R_{\mathrm{L}}}\left(U_{\mathrm{L}} - U_{\mathrm{d}}\right)$$

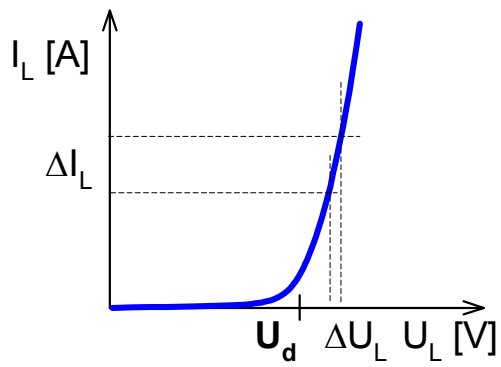

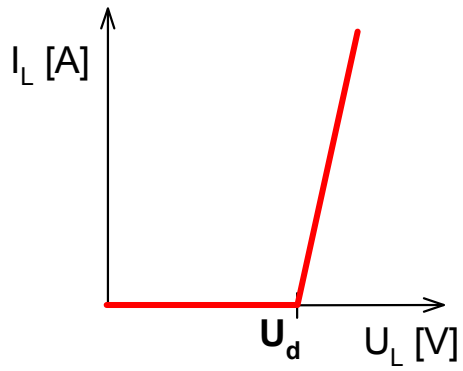

Charakteristika LED LT1871- 81 firmy Ledtech

Příklad lin. náhrada pro malé proudy R_D = 42 Ω, U_d= 1,55 V

Pro větší proudy R_D = 30 Ω, U_d = 1,65 V

$$R_D = \frac{0{,}2\,\mathrm{V}}{45\,mA - 15\,mA} = 6{,}6\,\Omega$$

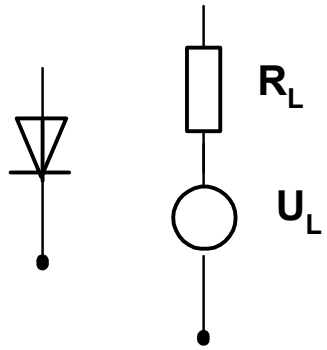

celkově postačí zjednodušení

R_D = 8 Ω, U_d = 1,60 V

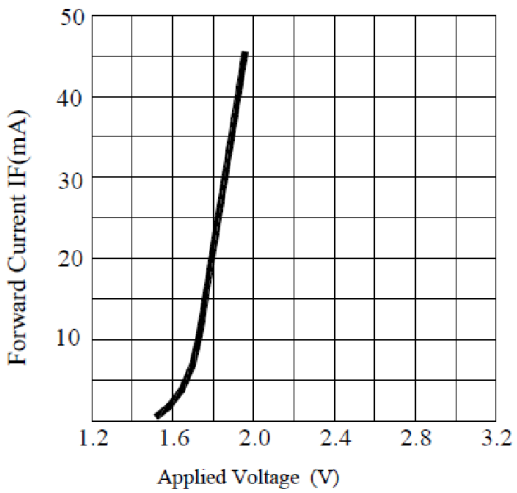

FORWARD CURRENT VS.APPLIED VOLTAGE

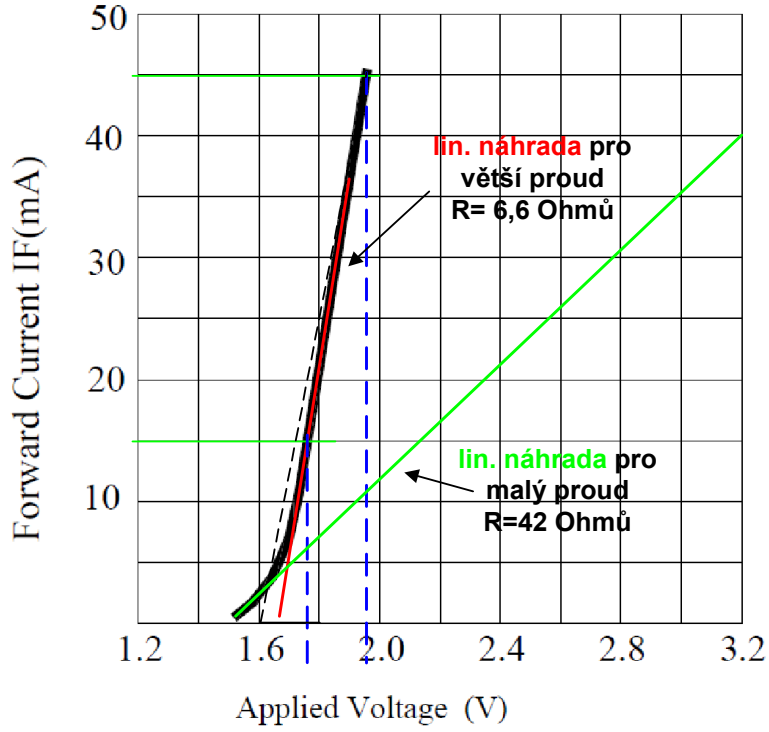

FORWARD CURRENT VS.APPLIED VOLTAGE

Nastavení proudu LED proměnným rezistorem

Změna proudu LED pomocí proměnného rezistoru realizovaného potenciometrickým trimrem R_T = 5 k.

Zapojit proměnný rezistor **- do série R_{pot} + R_p, R_P = 470,** napájení 5 V NEBO 3,3 V.

*(Při měření **voltmetrem F0 - Lab,** je možno použít **napájení pouze napětím 3,3V** z regulátoru HT7533)**!***

Měnit nastavení trimru a zjistit, jak se mění napětí na LED?

Určit velikost diferenciálního odporu při proudu 2 mA (např. při změně proudu na 2,5 mA)

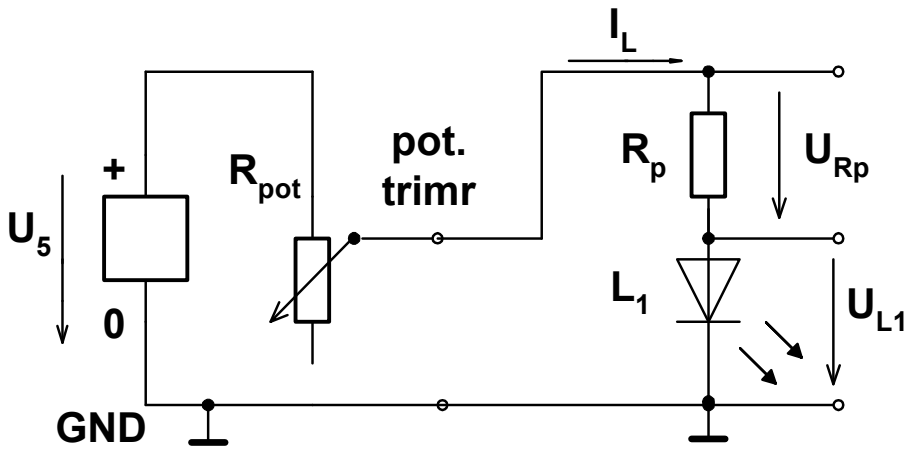

Určení proudu dvou paralelně zapojených LED

Zapojit **paralelně** LED L_2, **změřit** U_L, **a celkový** proud I_L.

Změní se napětí U_L**?**

Změní se proud I_L**?** (zroste dvakrát nebo ne, proč asi)?

(*Nápověda – napište vztah pro velikost proudu* I_L *v obvodu se zahrnutím parametrů všech prvků v obvodu, včetně diferenciálního odporu*)

Jak se bude chovat obvod při zapojení jedné zelené LED a následně po připojení červené LED

R_{pot} **= 5 k,** R_P **= 470,** napájení U_Z **= 5 V**

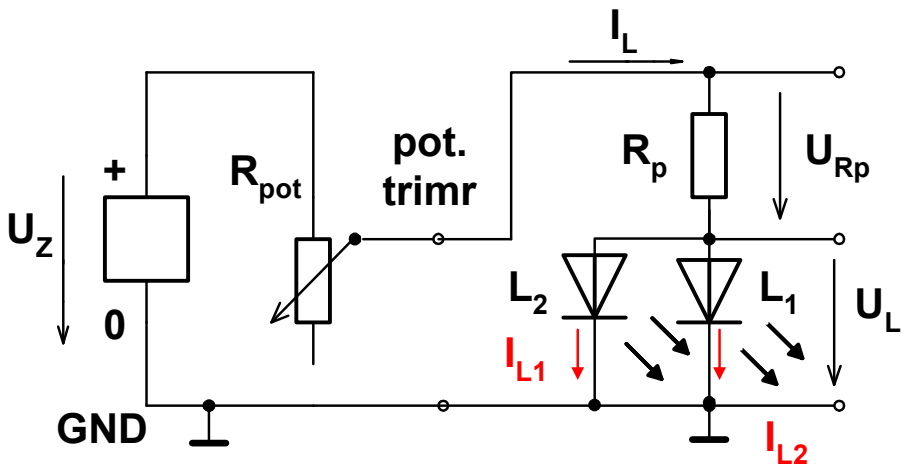

Měření V-A charakteristiky LED a Si diody

Změřit VA charakteristiku červené LED a Si diody tak, aby bylo možno určit **prahové napětí diod** a načrtnout charakteristiku, určit U_L při I_L **= 2** mA

Trimr použit jako **nastavitelný zdroj** napětí U_{POT} napájený ze zdroje 5V nebo **3,3 V,** vnitřní odpor zdroje R_V,

$$R_V = k(1-k)\,R_T$$

(Při domácích experimentech a měření pomocí F0- Lab **STM32F042** použít napájení **pouze +3,3 V),** aby se nepřekročilo povolené **max. napětí** na vstupu procesoru

R_T **= 5 k**, R_P **= 470**

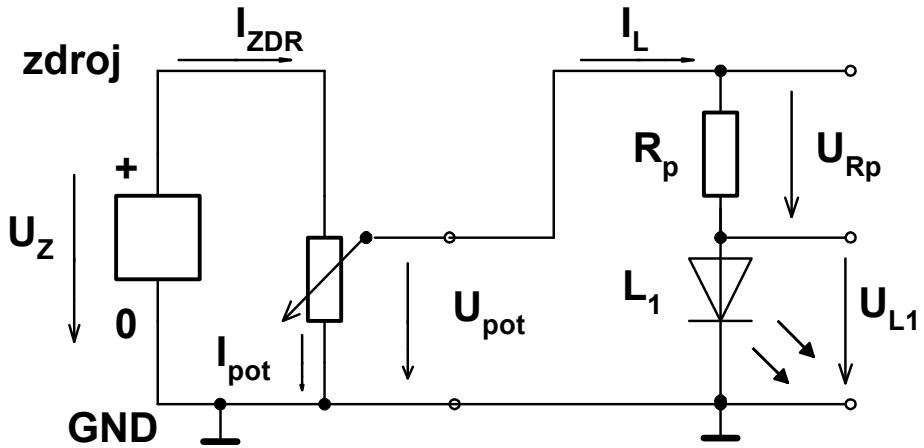

Zdroj +3,3 V

Pro napájení mikrořadiče (mikroprocesoru) - potřeba **napětí 3,3 V**

Regulátor napětí, (stabilizátor – poskytuje na výstupu stabilizované napětí nezávisle na změnách napětí na vstupu**), z většího vyrábí menší napětí**

Zpětnovazební regulátor - porovnání napětí U_{SENS} **s žádanou hodnotou 3,3 V „*je menší → přidej*“, „*je větší → uber*“** pomocí akčního členu

(analogie - redukční ventil, tempomat v autu, regulátor topení..)

Záporná zpětná vazba – základ všech regulátorů

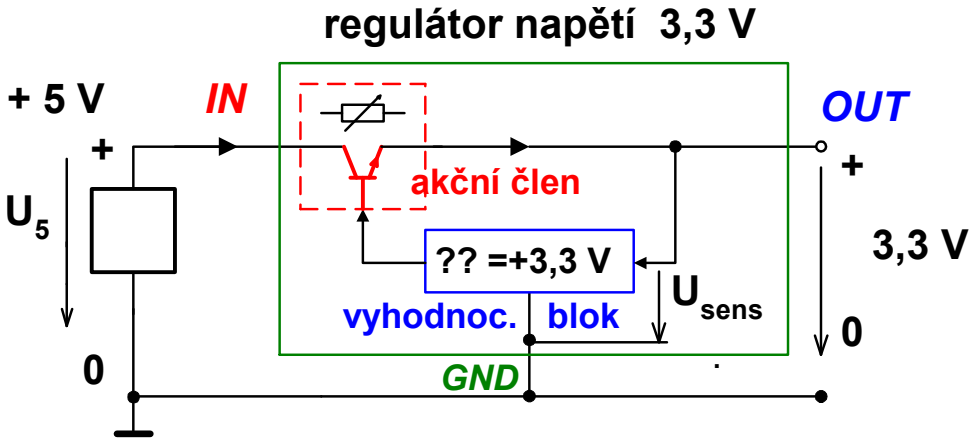

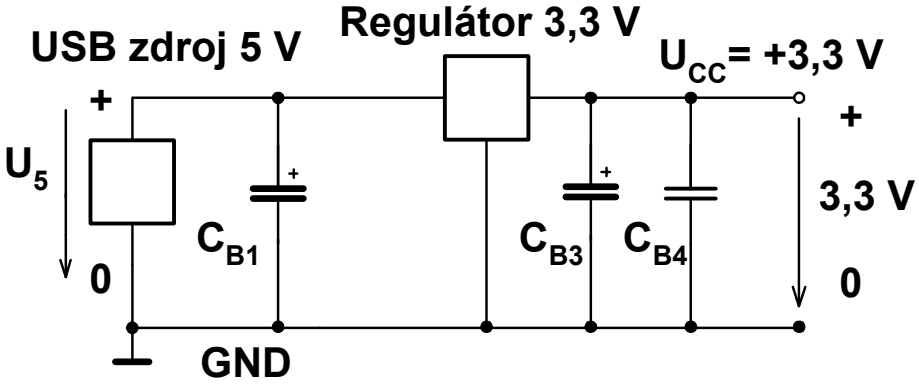

Regulátor napětí HT7533

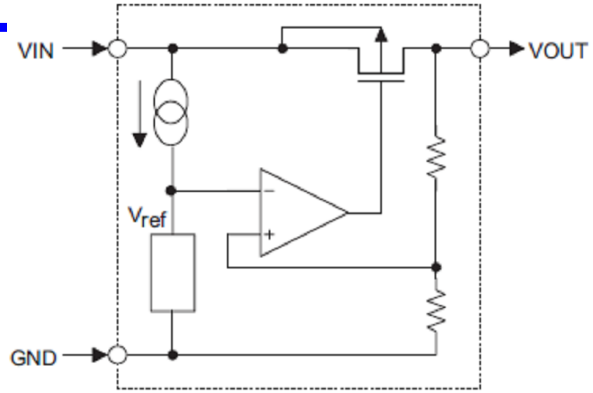

HT7533 Regulátor (stabilizátor) **napětí 3,3 V,**
tolerance výroby – hodnoty 3,2 až 3,4 V
proud až 100 mA

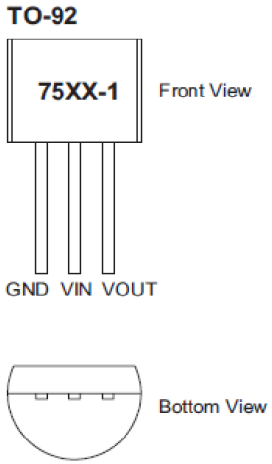

Pouzdro **TO92** – stejné, jako tranzistor **BC546, 547**
– **pozor** na **záměnu** s tranzistorem nebo
i s jinými regulátory

Pozn.: V katalogu u HT7533 uvedeno
„***100 mA Low Power LDO***“, **Low power** míní se,
že má malou vlastní spotřebu proudu pro vlastní
činnost (režie) – **LDO je zkratka „Low Drop Output“**

až v textu je uvedeno **„*three-terminal…. regulator*“**

Pozor **na zkrat na výstupu, z USB napětí + 5 V**

P= U × I = 5 V × 0,1 A= 0,5 W – ohřátí regulátoru

omezení proudu na 100 mA

Více až v přemětu B3BVSY1 Vestavné systémy, KyR 3. roč.

Experiment zapojení regulátoru napětí 3,3 V

Na kontaktním poli zapojit regulátor napětí HT7533

Použít blokování pomocí elytů 22 µF příp. i keramických kondenzátorů 100 nF na vstupu i výstupu

Na desce procesoru je blokovací keramický kondenzátor. 100 nF

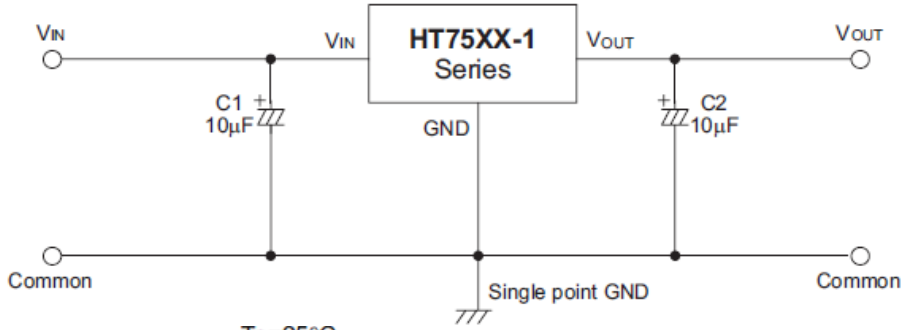

HT7533-1, +3.3V Output Type Ta=25°C

Symbol	Parameter	Test Conditions		Min.	Typ.	Max.	Unit
		V_{IN}	Conditions				
V_{OUT}	Output Voltage Tolerance	5.5V	I_{OUT}=10mA	3.201	3.3	3.399	V
I_{OUT}	Output Current	5.5V	—	60	100	—	mA
ΔV_{OUT}	Load Regulation	5.5V	1mA≤I_{OUT}≤50mA	—	60	150	mV
V_{DIF}	Voltage Drop	—	I_{OUT}=1mA	—	100	—	mV
I_{SS}	Current Consumption	5.5V	No load	—	2.5	5	µA
$\frac{\Delta V_{OUT}}{\Delta V_{IN} \times V_{OUT}}$	Line Regulation	—	4.5V≤V_{IN}≤24V I_{OUT}=1mA	—	0.2	—	%/V
V_{IN}	Input Voltage	—	—	—	—	24	V
$\frac{\Delta V_{OUT}}{\Delta T_a}$	Temperature Coefficient	5.5V	I_{OUT}=10mA 0°C<Ta<70°C	—	±0.5	—	mV/°C

Úlohy

Čtení barevného kódu značení odporu rezistorů, přečíst kód a ověřit měřením pomocí multimetru

Rezistor zapojit **do pole,** změřit **odpor tří** různých vybraných **rezistorů**

Sériové a paralelní řazení rezistorů:

- Zapojit **paralelně dva, tři rezistory, vypočíst očekávanou velikost odporu, změřit velikost odporu**
- Zapojit **sériově dva, tři rezistory, vypočíst očekávanou velikost odporu, změřit velikost odporu**

Měření napětí na odporovém napěťovém děliči

Zapojení **LED červené a zelené samostatně a nakonec paralelně**

Měření V-A charakteristiky červené LED, určení parametrů **náhradního** schématu $\mathbf{R_d}$, $\mathbf{U_L}$

Měření **napětí** na červ., zel. žluté, modré **LED a Si** diodě při proudu 1 mA

Bonus: Měření trimru a na odporovém děliči s trimrem, určení poklesu napětí na děliči při zátěži rezistorem 10 k, určení vnitřního odporu zdroje napětí

Dělat si zápisky z úloh, výsledky, slovní odpověď.

Zásady práce s vodiči v laboratoři

Odizolování vodičů použít odizolovací kleště, krokodýl,

Jen zkušení mohou použít i kleště – pouze tahem, nikdy „ nekroutit- ani krokodýlem (krokosvorka)

Pozor při odizolování **– nenarušit vodič** (**zamezit vzniku vrypů**- podle nichž by se pak vodič v poli mohl ulomit – **zbytek vodiče z pole se špatně odstraňuje**)

izolaci odstraňovat **tahem, nikdy neotáčet** nástrojem **kolem osy** vodiče (možnost vzniku vrypu)

Odizolovat dostatečnou délku vodiče cca 5 – 6 mm

kontrola – **při** kolmém **zasunutí vodiče** do otvoru musí vodič **narazit na „dno“** a venku zůstává (je vidět) **malá odizolovaná část vodiče**

„tlusté vodiče“ – použít pouze pro **rozvod** napájení**, „šetřit“ délkou- nedělat „*vrabčí hnízdo*“**

Nepájivé kontaktní pole a jeho propojení

Příčné propojení **– pět vedlejších kontaktů** ve střední části

Podélné propojení **– čtyři nezávislé** napájecí sběrnice

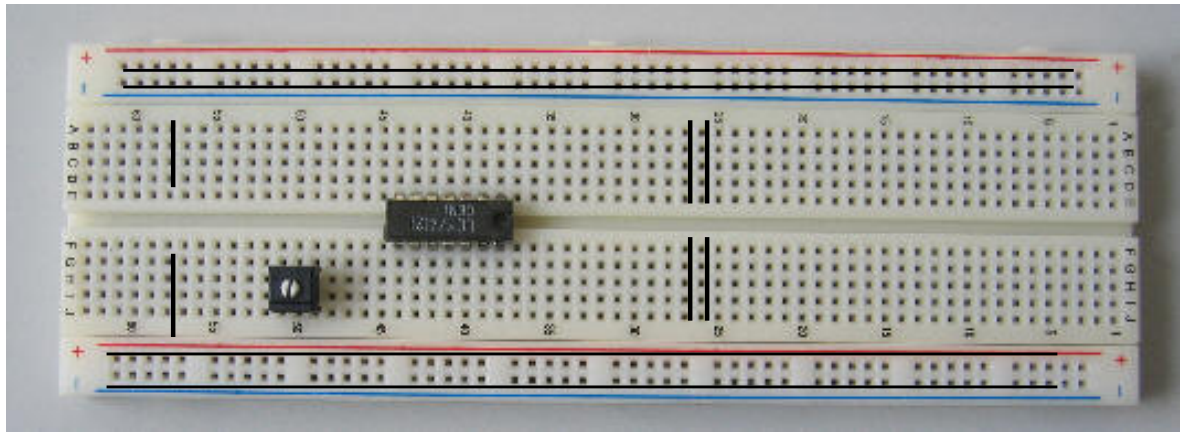

Některé typy polí - také **naše pole - s přerušením sběrnice** uprostřed

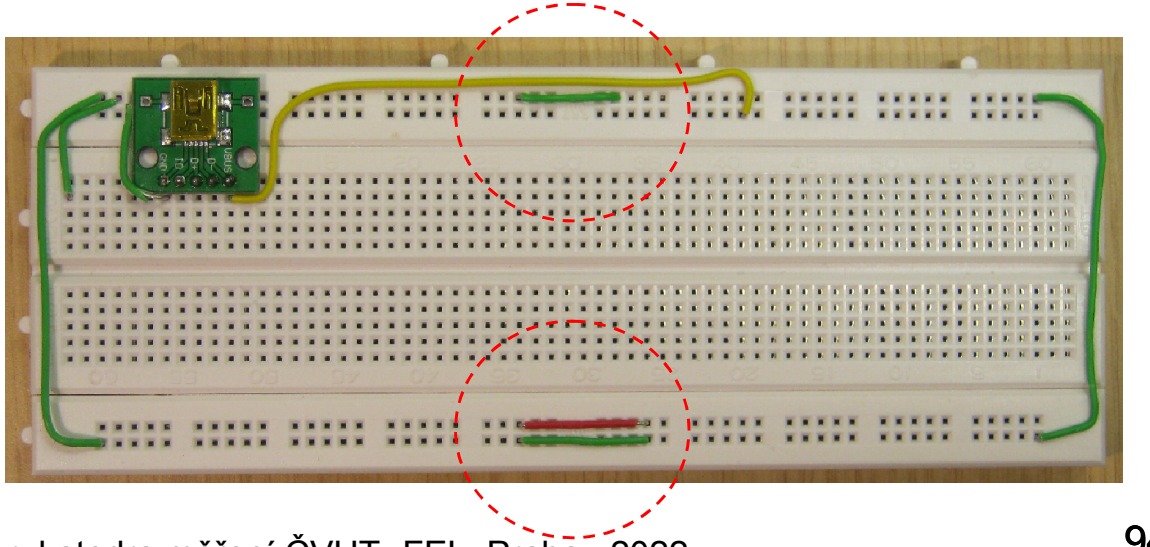

Nepájivé kontaktní pole WB-102 použité v KPE

Přerušení horizontálních sběrnic uprostřed využito pro oddělení napájení +3,3 V, vlevo a +5 V vpravo

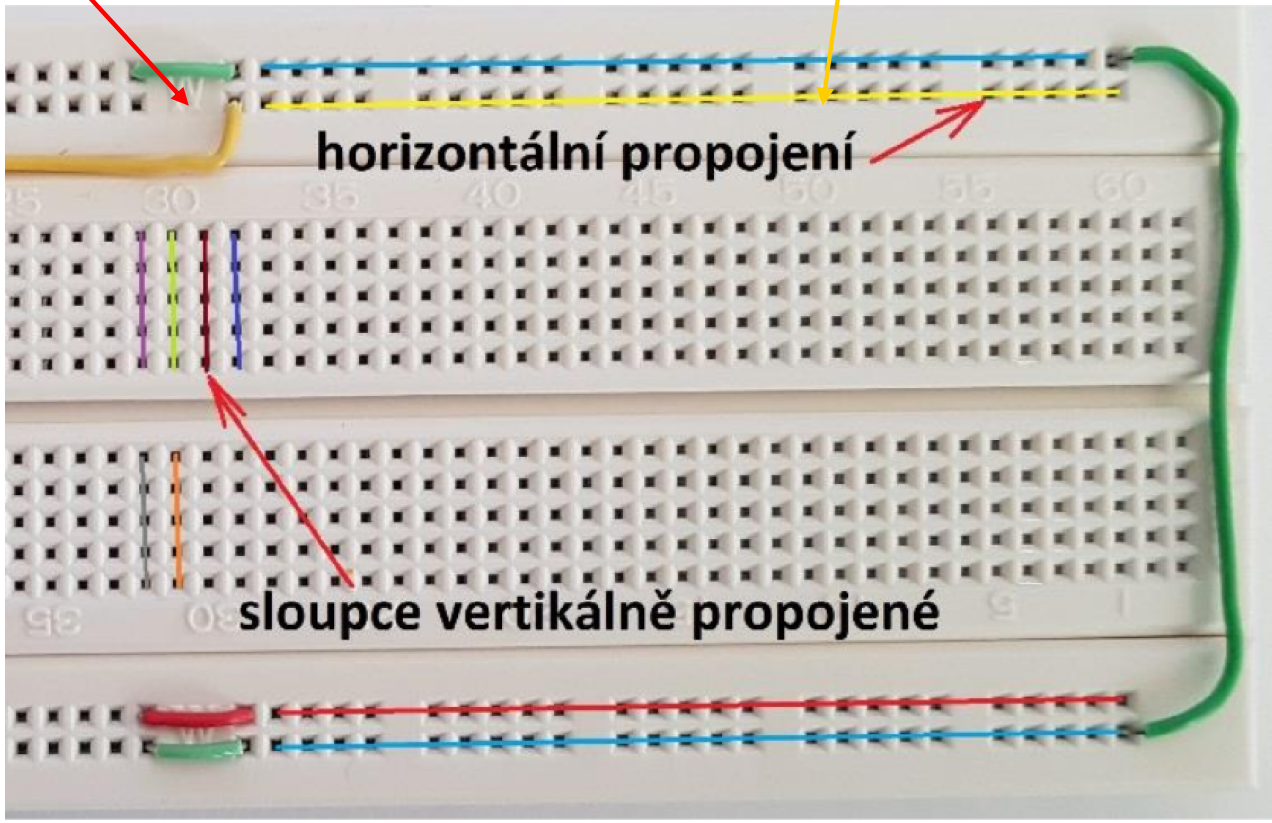

Měření – měřicí hrot multimetru umístit **do prohlubeniny** nad kontaktním otvorem**, *z boku se dotknout* odizolované části vodiče**, vývodu rezistoru, LED,…. Výhoda – nehrozí nekontrolovaný posun hrotu v okamžiku, kdy sledujete displej multimetru

Zapojení použitého kontaktního pole WB - 102

Závazné **rozložení** a **barev** propojek:

zem GND, zeleně, vnější řady kontaktů

napájení + 5 V žlutě (z rozhraní USB)

červeně + 3,3 V (ze stabilizátoru HT7533) **,**

orientace pole: **výstupky** na poli – na straně s konektorem **USB (zde na levé straně).**

„tlusté vodiče“ – použít pouze pro **rozvod** napájení**, „šetřit“ délkou**

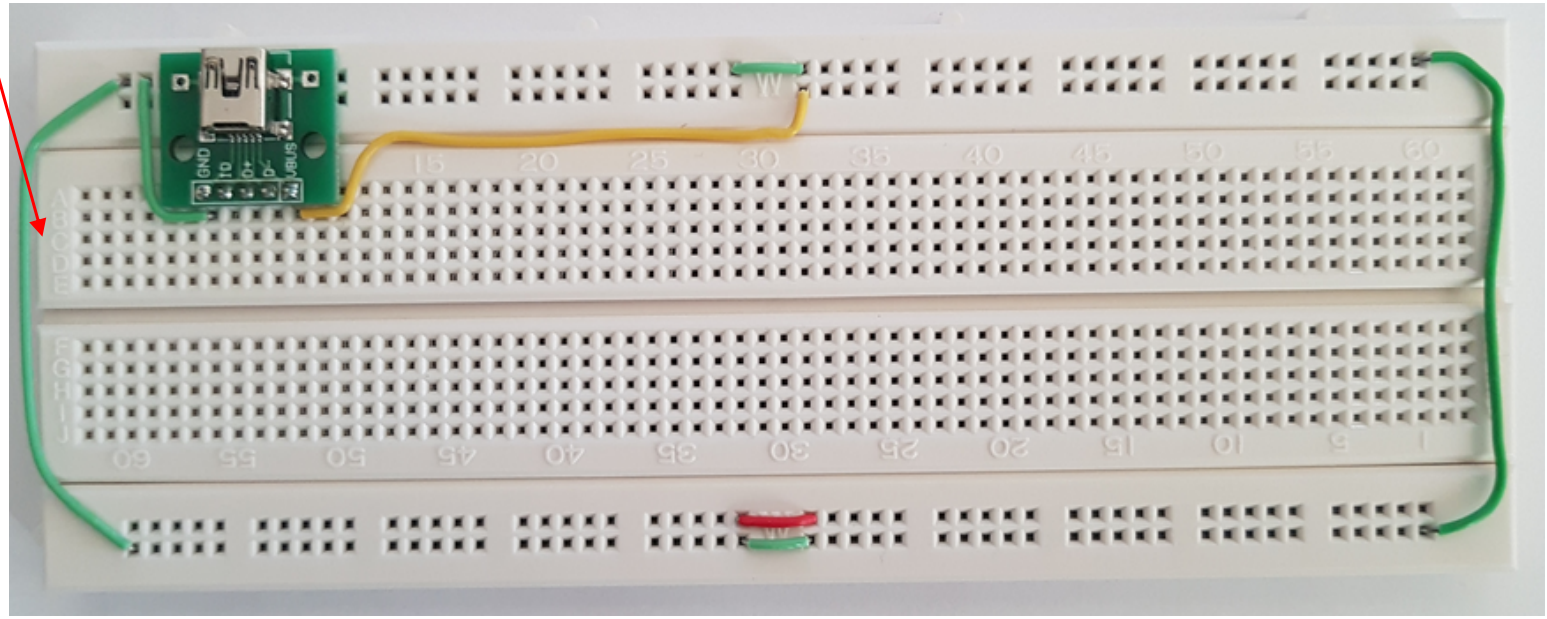

Úlohy – realizace měření odporu rezistorů

Na kontaktním poli zapojit různé **sériově a paralelně řazené rezistory.** Přečíst barevný kód jednotlivých rezistorů, srovnat s výsledkem měřením multimetre. **Určit teoretickým výpočtem očekávaný odpor (sériové, nebo paralelní) kombinace a porovnat s měřením odporu kombinace multimetrem.**

Zapojit odporový trimr, změřit závislost odporu (mezi jedním krajním vývodem a jezdcem) **na natočení jezdce trimru** (prosté měření odporu multimetrem), informativní měření

Změřit napájecí napětí, sestavit odporový napěťový dělič s rezistory (horní/ dolní) **10 k /10 k a 68 k / 10 k,** (příp. jiné) **změřit napětí na děliči, porovnat s teoretickým výpočtem**

Úlohy – řešení na kontaktním poli

Zapojit přívod napájení +5 V z USB napáječe na kontaktní pole pomocí sítového napájecího USB adaptoru, zkontrolovat napětí +5 V proti GND (zem).

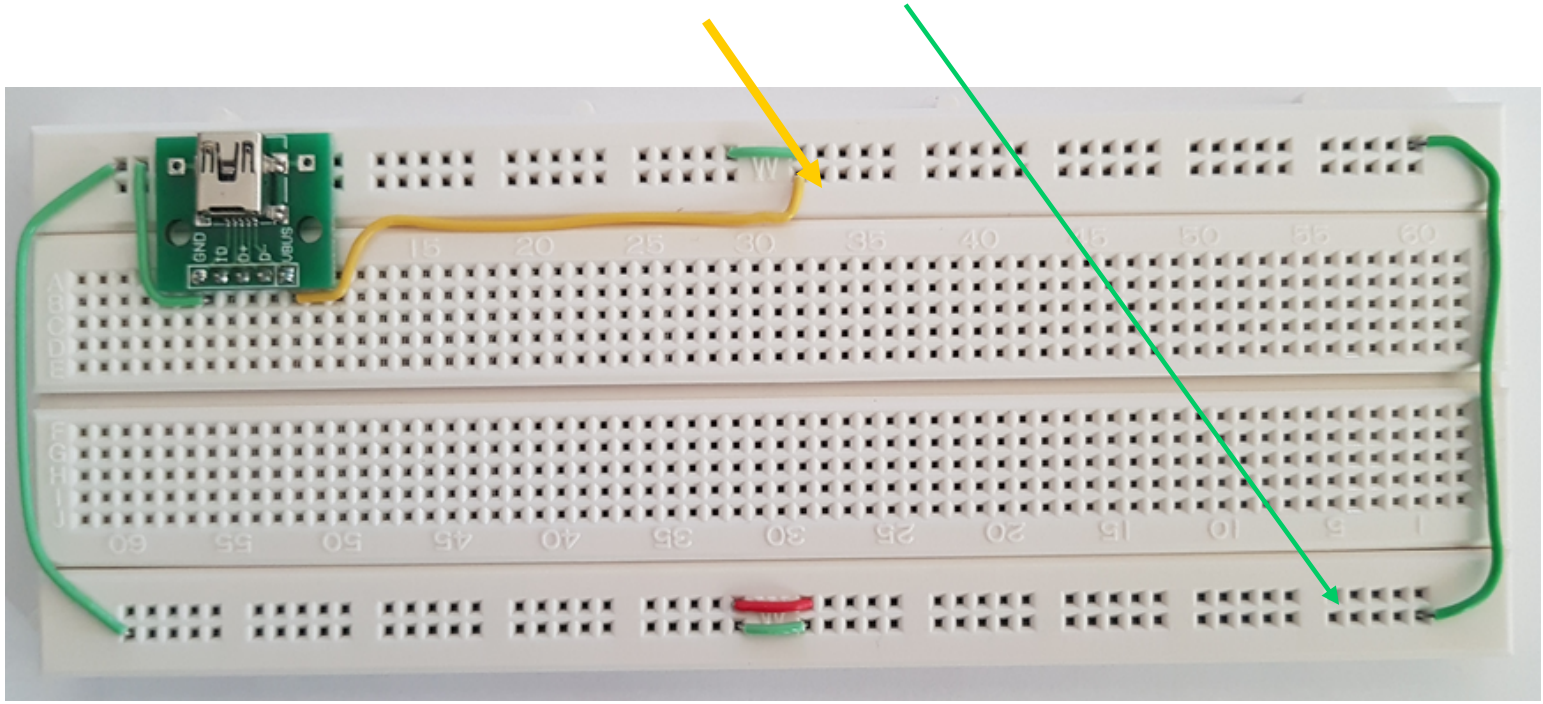

Až **po této kontrole** zapojovat na napájení z USB na PC.
Snažit se **zamezit vzniků zkratů** na poli na napájení +5 V proti GND.

Úlohy – měření na odporovém trimru

Zapojit **dělič napětí s odporovým trimrem (R_T = 5 k),** napájení trimru **U_z = 5 V. Zjistit závislost napětí (naprázdno) U_{pot} na natočení trimru** (měření napětí, multimetr ve funkci voltmetru, měření napětí)

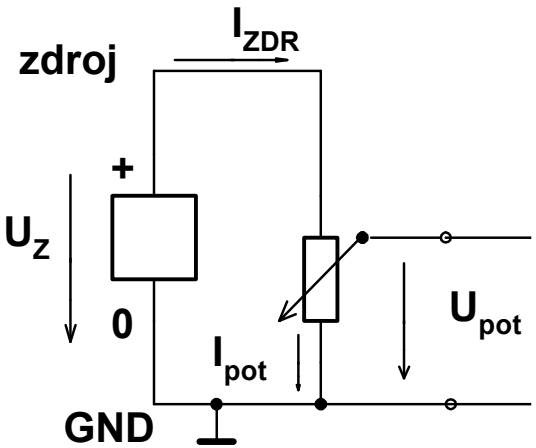

Úlohy – měření LED

Zapojit LED, volit R_P = 470 Ohmů

LED U_{L1} = ?

Určit velikost proudu I_L= ?

Změřit napětí U_{RP} na rezistoru R_P
v sérii s LED (použít Ohmův zákon)

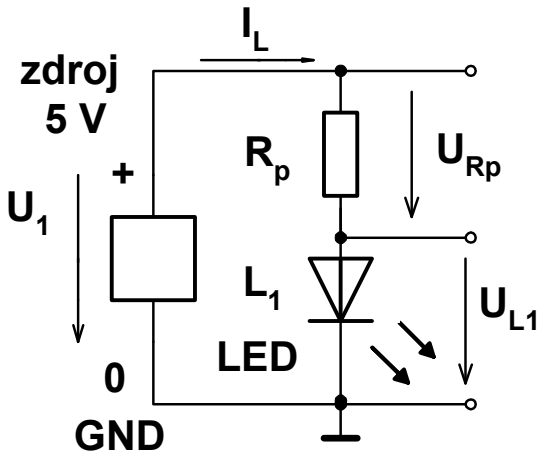

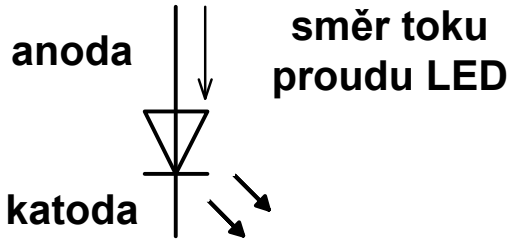

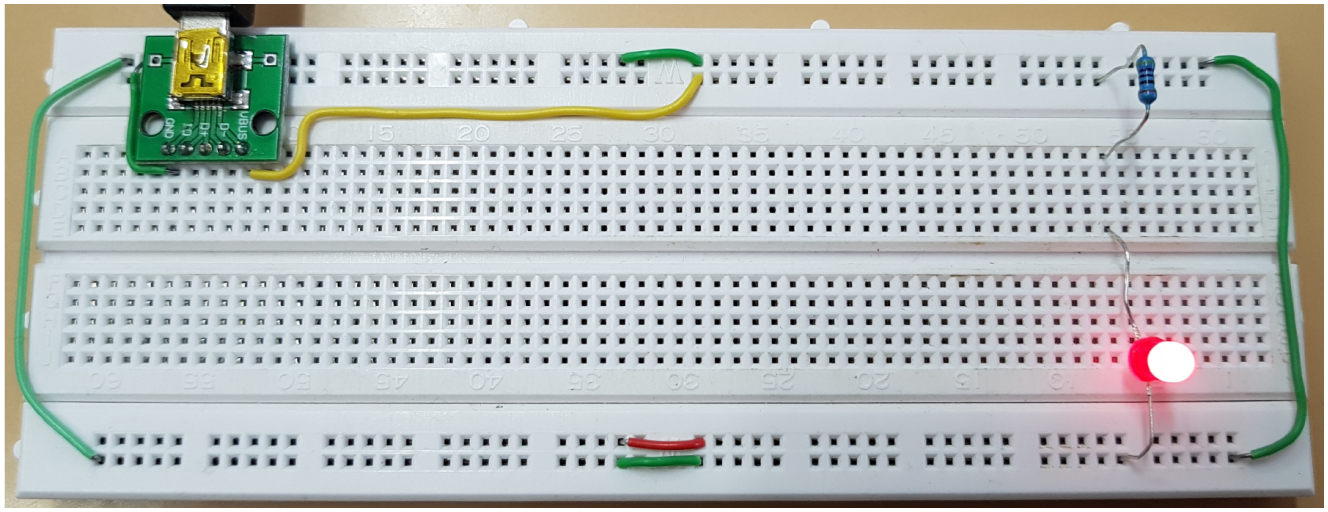

Měření VA charakteristiky LED

Změna proudu LED pomocí **odporového trimru R_T = 5 k.**

Určit VA charakteristiku **červené LED** (**pro I = 0 až 5 mA** po 1 mA) a načrtnout ji do sešitu. Trimr použit jako **nastavitelný zdroj** napětí U_{POT} napájený ze zdroje 5 V, R_T **= 5 k**, R_P**= 470**

Určit **napětí LED U_{L1}** pro I_L **= 2 mA** (U_{RP}= cca 1V) a zapsat jeho velikost.

Určit velikost R_{dif} pro **náhrad. schéma** LED (mezi proudy **2 a 3 mA**)

Pozn.: Při otáčení běžcem trimru se napětí U_{pot} nejdříve zvyšuje lineárně s úhlem natočení, než se dosáhne prahového napětí LED. Pak začne téci proud LED a již se začne jednat o ***zatížený odporový*** dělič.

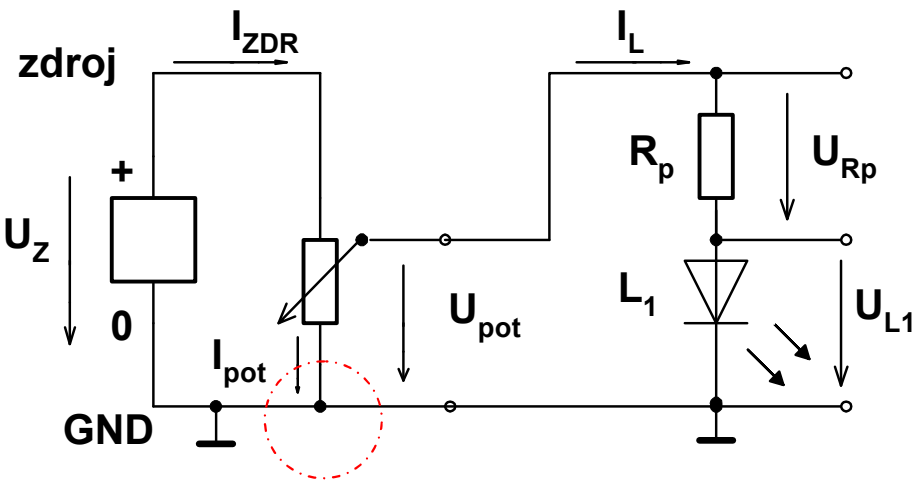

Měření napětí zelené a červené, modré LED a Si diody

Určit napětí zelené, červené, zelené, modré, (žluté) LED při zvoleném proudu, např. při 1 mA, nebo 0,5 mA a srovnat výsledky.

(*Pozn. Volíme menší proud, protože u modré LED, která má vyšší napětí v předním směru bychom se zařazeným rezistorem 470 Ohmů a napájení + 3,3 V nemuseli dosáhnout proudu 2 mA, jak to je možné u červené LED.)*

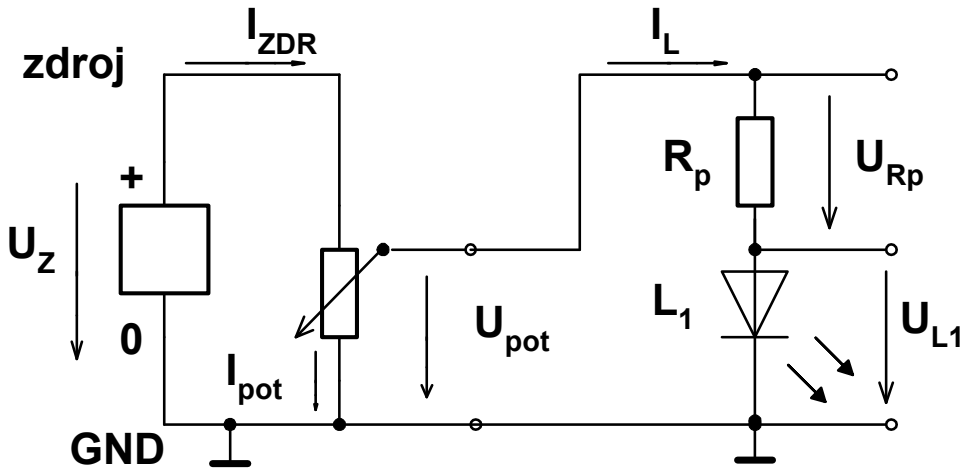

Úloha – bonus

Bonus:

Trimr nastavit na střed ($U_{pot} = U_Z/2$), zjistit velikost napětí U_{pot} na prázdno a velikost napětí U_{pot} při **zatížení rezistorem o odporu 10 k.** Z toho **určit vnitřní odpor** tohoto zdroje napětí**.**

Ověření Theveninova teorému

Jaký by měl teoreticky být vnitřní odpor Rv zdroje s trimrem 5 k, pokud je nastaven právě do poloviny **$U_{pot} = U_Z/2$** (na střed)?

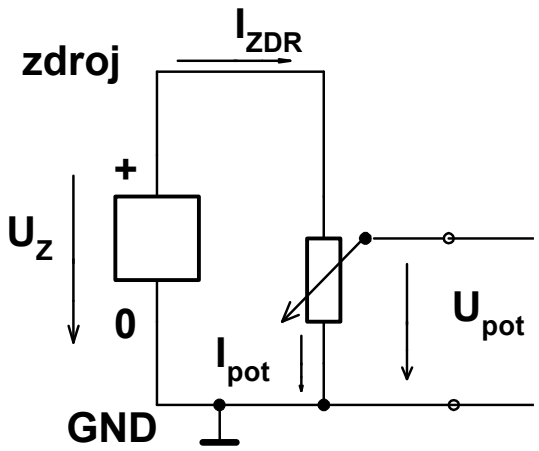

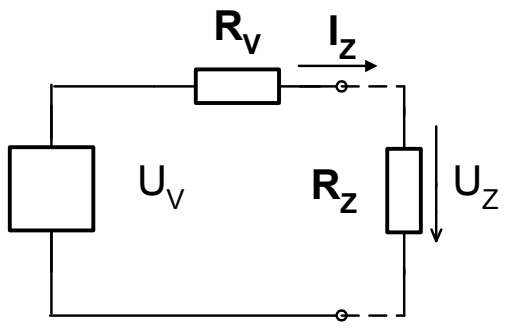

Poznámky k experimentům

Měření V-A charakteristiky, určení diferenciálního odporu LED

Změřit V-A char. postačuje pouze v několika bodech, hlavně je třeba zachytit **bod,** kdy **začíná** téct proud diodou (prahové napětí)**.**

Změřit napětí na diodách - **LED a Si diodě** při proudu **2 mA, příp. 1 mA**)

Očekávané hodnoty:

Prahové napětí použité červené LED cca 1,6 – 1,8 V

Prahové napětí zelené LED cca 1,8 – 2 V

Prahové napětí modré LED cca 2,8 – 3,2 V – podle typu

Diferenciální odpor použité LED cca 50 - 70 Ohmů a méně

Prahové napětí Si diody cca 0,6 V

Prahové napětí **diody BE** (Báze Emitor) **Si tranzistoru** je podobné, cca **0,6 V** - Toto napětí je třeba pro výpočet nastavení zesilovače u optické závory.

Poznámka k měření V-A charakteristiky

Při měření V-A charakteristiky je výhodné jeden vývod multimetru **nastálo připojit na anodu LED** a pak pouze **druhý vývod** multimetru připojovat **střídavě na katodu LED nebo horní přívod** rezistoru**.**

Co budeme dělat v úterý – realizace kitu F0-Lab

Zapojení desky a její využití ve funkci voltmetru, generátoru a osciloskopu.

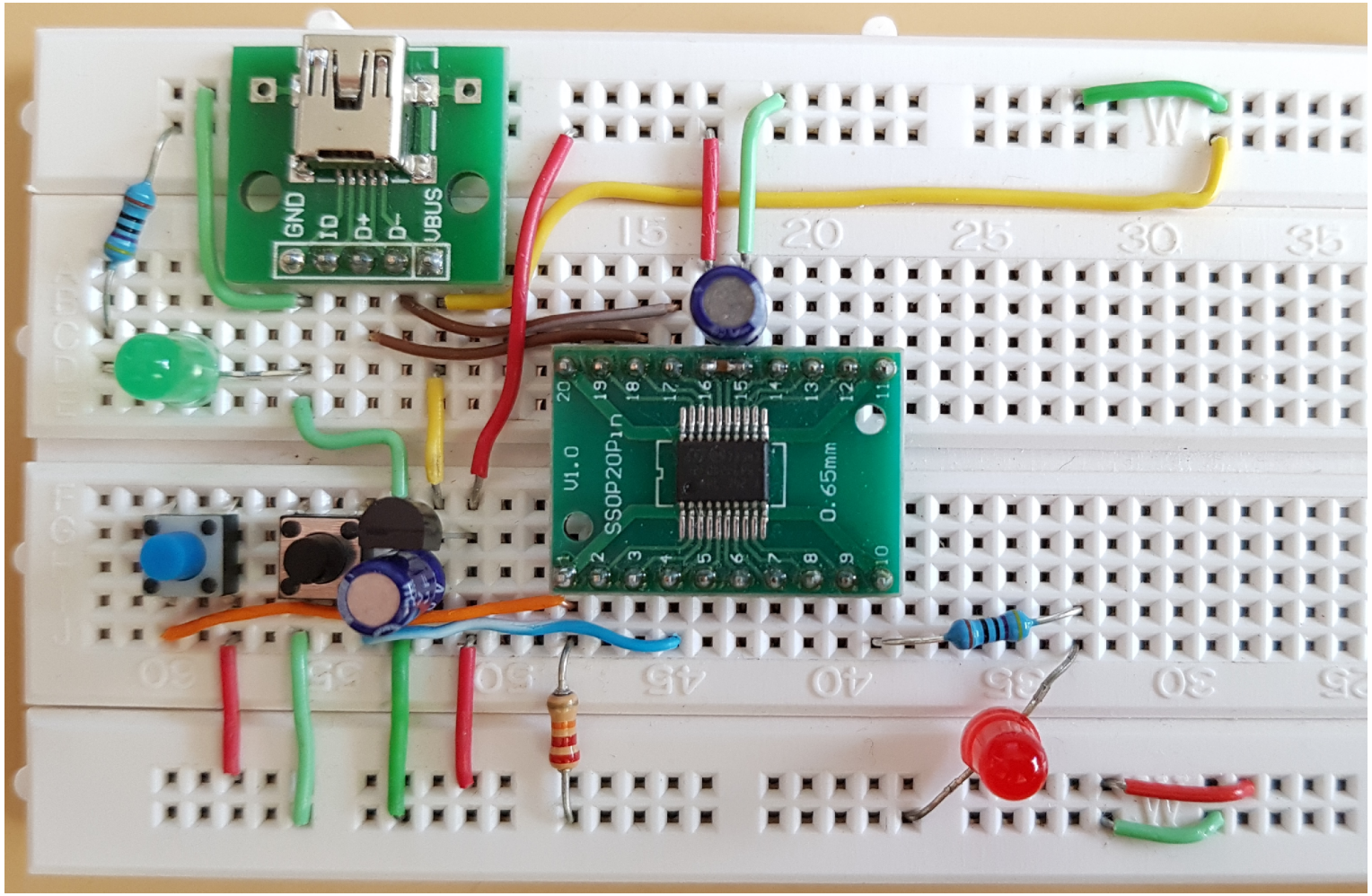

KONEC

Konec prezentace,

Dotazy studentů

dále organizační poznámky

Rozdělení studentů KyR do skupin.

Směrování do laboratoří

?? Průzkum účast na společné večeři v Masyrykově koleji ve středu 31.8.2022 (resp. 7.9.2022), závazné potvrzení účasti, volba jídla. Seznam.

Setkání v přednáškové místnosti opět odpoledne v 13 hod.